

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filozofie

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Spoření očima dětí základních škol
Savings through the eyes of primary school children

Bc. Mona Awwadová

Vedoucí práce: PhDr. Milena Tichá, CSc.
Studijní program: Učitelství pro střední školy
Studijní obor: Učitelství všeobecně vzdělávacích předmětů pro základní školy
a střední školy, Dějepis – Základy společenských věd

Odevzdáním této diplomové práce na téma *Spoření očima dětí základních škol* potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu

V Praze dne 2.12 2020

.....

Bc. Mona Awwadová

Chtěla bych poděkovat vedoucí mé práce PhDr. Mileně Tiché za vedení práce a cenné rady během celého studia. Poděkování patří mé rodině a přátelům, kteří mi byli trvalou oporou ve studijním i osobním životě. Základní škole, panu řediteli a kolektivu žáků děkuji za ochotu a čas, který věnovali do realizovaného výzkumu.

ABSTRAKT

Diplomová práce se zabývá spořením očima dětí základních škol. Nahlíží na roli úspor v životech žáků druhého stupně základních škol.

V teoretické části práce je představeno ekonomické téma úspor v těsné souvislosti s tématem spotřeby a investic. Dále jsou navrženy způsoby ukládání vytvořených úspor a představeny základní a nejnámější bankovní produkty, které jsou také vzájemně srovnány. Na základě tohoto srovnání jsou doporučeny postupy, jaké produkty využít k různým způsobům tvorby úspor.

Praktická část práce je rozdělena na dva úseky. V prvním úseku jsou představeny předpoklady kvalitativního výzkumu. Pro kvalitativní výzkum byl stanoven výzkumný problém, který zní: Jaké jsou postoje žáků druhého stupně základních škol ke tvorbě úspor? Na základě realizovaných polostrukturovaných hloubkových rozhovorů jsou představeny a interpretovány názory žáků druhého stupně základních škol na téma úspor. Získaná data jsou v závěru analyzována a shrnuta. Na realizovaný výzkum navazuje téma didaktického pojetí tématu úspor. Druhý úsek praktické části práce je zaměřen na finanční gramotnost jako na předmět zprostředkovávající téma finančního života ve školní výuce. Jsou představeny učebnice a metodiky, které napomáhají učitelům pracovat s těmito tématy. Na základě výsledků výzkumu jsou doporučeny dvě didaktické aktivity vhodné k využití pro výuku na druhém stupni základních škol.

Na základě rozhovorů bylo zjištěno, že žáci pojmu úspory rozumí. Především na tento pojem nahlízejí z pohledu tvorby rezervy. Druhým pohledem byla tvorba úspor jako postupné ukládání peněz za účelem koupě dlouho chtěné věci. Většina respondentů se shodla na důležitosti úspor v životě člověka. Téměř nikdo z nich neznal další možnosti ukládání finančních prostředků. Na základě tohoto zjištění jsme zaměřili jednu z didaktických aktivit právě na práci s aktuální nabídkou bankovních produktů.

KLÍČOVÁ SLOVA

spoření, peníze, základní škola, kvalitativní výzkum, žakovské porozumění

ABSTRACT

The diploma thesis deals with the topic of savings through the eyes of primary school children and it looks at their role in the lives of upper primary school students.

The theoretical part of the thesis presents an economic topic in close connection with one of consumption and investment. Furthermore, we propose ways of collecting funds and introduce the basic and the best well-known banking products. The banking products are compared with each other and, based on this comparison, we recommend procedures for which products to use related to different ways of maximizing savings and returns.

The practical part of this thesis is divided into two sections. The first section presents the assumptions of qualitative research. We have formulated a research problem for this purpose, which is as follows: What are the approaches of primary school pupils in creating savings? The primary school pupils' opinions on the topic of savings are presented and interpreted based on implemented semi-structured in-depth interviews. Obtained data is finally analyzed and summarized. The research is then followed by a didactic concept of savings. The second section of the practical part is focused on financial literacy as a subject mediating a topic of financial life planning in a school teaching environment. We introduce textbooks and methodologies that help teachers work with these topics. Based on the research results, two didactic activities suitable for teaching at upper primary schools are recommended.

Based on the interviews, we have found that students understand the concept of savings. Above all, they look at this concept from the point of view of creating a finance reserve as well as the creation of savings as a gradual money saving in order to buy a long-wanted thing or product. Most subjects have agreed on the importance of savings in a person's life. Almost none of them knew alternative ways of saving funds. According to this finding, we have focused one of the didactic activities on working with the current range of banking products.

KEYWORDS

savings, money, primary school, qualitative research, students understanding

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 SPOTŘEBA A ÚSPORY	11
1.1 Základní ekonomické pojmy	11
1.1.1 Potřeby.....	11
1.1.2 Statky.....	12
1.1.3 Služby.....	12
1.1.4 Výrobní faktory	12
1.1.5 Inflace	13
1.2 Důchody spotřebitele a jejich vliv na úspory a spotřebu.....	13
1.3 Spotřeba.....	14
1.4 Úspory	15
1.5 Investice.....	17
2 BANKOVNÍ PRODUKTY	20
2.1 Banky a jejich činnost	20
2.2 Bankovní produkty	21
2.3 Depozitní produkty.....	24
2.3.1 Bankovní konto	25
2.3.2 Vklad na viděnou.....	26
2.3.3 Termínovaný vklad.....	26
2.3.4 Spořicí účet.....	27
2.3.5 Stavební spoření	28
2.3.6 Srovnání produktů	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
3 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE	31
3.1 Výzkumné přístupy	31
3.2 Kvalitativní výzkum	32
3.2.1 Metoda dotazování	34
3.2.2 Etické zásady výzkumu	34
4 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÁ SONDA.....	36
4.1 Návrh projektu studie	36
4.1.1 Studie uskutečněné v minulosti	37
4.2 Výzkumná sonda	39
4.2.1 Výzkumný vzorek	39
4.2.2 Otázky v rozhovoru	40
4.2.3 Průběh výzkumné sondy.....	41

5	VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉ SONDY	43
5.1	Výsledky výzkumné sondy.....	43
5.2	Shrnutí a diskuze	49
6	DIDAKTICKÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL	53
6.1	Strategie finančního vzdělávání.....	54
6.2	Rámcové vzdělávací programy	55
6.3	Metodiky pro výuku finanční gramotnosti	56
6.4	Učebnice pro výuku finanční gramotnosti.....	57
6.5	Projekty pro zvyšování finanční gramotnosti.....	60
6.6	Didaktické aktivity	61
6.6.1	Didaktická aktivita 1.....	62
6.6.2	Didaktická aktivita 2.....	64
	ZÁVĚR.....	69
	SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ.....	71
	Tištěné odborné publikace	71
	Tištěné didaktické a metodické publikace	72
	Elektronické dokumenty	73
	Internetové zdroje.....	75
	SEZNAM OBRÁZKŮ	77

ÚVOD

Tématem předkládané diplomové práce je pohled na spoření očima dětí základních škol. Téma bylo vybráno především kvůli své přetrvávající aktuálnosti jak ve světě dětí, tak ve světě dospělých. Několikrát za den se setkáváme s lákavými nabídkami na různé produkty. Prostřednictvím reklamy nebo blyštivých výloh obchodů váháme, zda si věc pořídit, nebo raději peníze uschovat na později. Další den jsme opět vystaveni pokušením a opět zvažujeme nákup. Toto rozhodování má odlišné zastoupení a intence v různých fázích našeho života. Jedním z těchto důležitých období našeho života je dětství a dospívání. I v tomto věku děti rozhodují o svém jednání, mezi které patří i jednání ekonomické. Své kapesné dostávají s různou frekvencí. Měly by ho umět rozdělit tak, aby z něho pokryly své potřeby po celou dobu, než dostanou kapesné nové. Jelikož lákadla fungují i v jejich světě, musíme dětem pomoci naučit se konat vlastní důležitá finanční rozhodnutí.

Tato diplomová práce nahlíží do oblasti tvorby úspor a spoření volných finančních prostředků v životech dětí. Ve společnosti se setkáváme s odlišnými realitami – na jedné straně jsou lidé, kteří si peníze spoří a snaží se udržovat si finanční rezervu, na straně druhé se nacházejí lidé, kteří úspory nevytvářejí a kvůli nečekaným výdajům se zadlužují. Nelze opomenout ty, kteří by rezervy rádi tvořili, ale nejsou toho schopni. Lidem je vštěpováno, aby si odkládali část svých příjmů a byli tak připraveni na nečekané situace jako je ztráta zaměstnání, úraz nebo investice do domácnosti. Často se zdá snazší si peníze půjčit a pokrýt tak náhlé výdaje. Lepší je ale přemýšlet o svých výdajích a zvažovat nutnost okamžité spotřeby.

V diplomové práci jsme si stanovili tři cíle, na jejichž základě je práce sestavena. Všechny tyto cíle se váží na hlavní cíl práce, kterým je pohled na spoření očima dětí základních škol. Prvním cílem je seznámit čtenáře s ekonomickým tématem spoření a představit nejznámější bankovní produkty, které je možné využít pro úschovu ušetřených peněz. Současně jsou v práci ukázány také klady a zápory vybraných bankovních produktů a produkty jsou navzájem porovnány. Jako druhý cíl jsme si stanovili pohled na realitu spoření peněz očima dětí základních škol. Na základě polostrukturovaných hloubkových rozhovorů se žáky se budeme snažit odpovědět na námi stanovenou výzkumnou otázku, která zní: Jaké jsou postoje žáků druhého stupně základních škol ke tvorbě úspor? Třetím cílem je návrh dvou didaktických aktivit, díky kterým by žáci mohli najít vhodnou cestu ke tvorbě úspor a k nakládání s uspořenými prostředky. První didaktická aktivita se zaměřuje na téma tvorby úspor, druhá didaktická aktivita žáky učí pracovat s bankovními produkty, navzájem je porovnávat a hledat nejvýhodnější nabídky.

Autorka práce si klade za svůj osobní cíl získat představu o vnímání tématu úspor žáky základních škol, kterou by mohla využít při učitelské praxi.

Práce se zaměřuje na děti základních škol, konkrétně na žáky navštěvující druhý stupeň základní školy. Žáci již pravděpodobně mají zkušenosti s určitým finančním rozhodováním a také s teoretickými znalostmi ze školní výuky. Druhostupňoví žáci již velmi často sami nakládají se svými příjmy, které zatím nejsou tvořeny z příjmů z placené brigády. Disponují příspěvky od rodičů nebo dalších rodinných příslušníků a kapesným. Jakým způsobem o svých finančních prostředcích přemýšlí, představíme v návaznosti na námi realizovaný výzkum.

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zabývá ekonomickým tématem spotřeby, úspor a investic. Tato tři témata jsou představena v první kapitole. Navazující kapitola pojednává o bankovních produktech, které mohou sloužit jako vhodné uložení našich úspor. Pro konkrétní porovnání jsme vybrali čtyři nejznámější bankovní produkty. Ty považujeme pro uložení úspor jako velmi vhodné a zároveň jsou velmi často využívány. Jedná se o běžný a spořicí účet, termínovaný vklad a stavební spoření.

V praktické části je představen kvalitativní výzkum provedený na základě hloubkového rozhovoru. Rozhovory jsme vedli s 19 žáky navštěvujícími pražskou základní školu. V praktické části práce uvádíme předpoklady výzkumu, výzkumný vzorek a otázky sestavené pro potřeby rozhovoru. V závěru praktické části dochází k vyhodnocení výzkumné sondy. Šestá kapitola na výzkum navazuje a vychází z něj. Zařadili jsme ji tedy na závěr práce. Kapitola představuje jak didaktické aktivity, tak metodiky, učebnice a další dokumenty, které podporují učitele ve výuce finanční gramotnosti. Tímto tématem se snažíme odpovědět na otázku, jakým způsobem může škola a učitel napomáhat dětem v přemýšlení o úsporách a současně je tím připravit na budoucnost.

Seznam použitých informačních zdrojů je rozdělen na čtyři části. V první části uvádíme odborné tištěné publikace, mezi které patří ekonomické publikace od Josefa Vlčka, Roberta Holmana ad., dále publikace vztahující se k předpokladům pedagogického výzkumu. Zde čerpáme z děl Jana Hendla, Romana Švaříčka nebo Petera Gavory. Dále vycházíme z publikací o bankovníctví, nejdůležitějším dílem je kniha Komerční bankovníctví od Stanislavy Půlpánové. Kvůli lepší přehlednosti jsme do samostatné části použitých zdrojů oddělili didaktické a metodické práce. V této části jsou uvedeny jak učebnice pro různé stupně vzdělávání, tak metodické příručky a řešené úlohy. V seznamu jsou dostupné publikace v elektronické verzi a použité internetové zdroje.

TEORETICKÁ ČÁST

1 SPOTŘEBA A ÚSPORY

Ekonomie je vědou, která se zabývá hospodářskými cykly, zkoumá poklesy a růsty nezaměstnanosti a chování finančních trhů, zabývá se mezinárodním obchodem ad. Jako nejobecnější definici bychom uvedli, že „*ekonomie zkoumá, jak různé společnosti využívají vzácné zdroje k výrobě užitečných komodit a jak je rozdělují mezi spotřebitele.*“¹ Mezi ekonomické jevy patří také chování spotřebitele, jeho tvorba úspor a to, jak s úsporami dále nakládá. V následující kapitole se budeme podrobněji zabývat třemi na sebe navázanými pojmy: spotřeba, úspory a investice a dalšími zákonitostmi, které se s touto oblastí pojí. Aby čtenář lépe pochopil tuto ekonomickou problematiku, představíme v úvodu kapitoly pět základních ekonomických pojmů: potřeby, statky, služby a výrobní faktory. Jako jednu z definic uvedeme ekonomický jev – inflaci.

1.1 Základní ekonomické pojmy

1.1.1 Potřeby

Potřebou se rozumí nedostatek, který člověk pociťuje. Nedostatek navádí člověka k činnostem, kterými ho může odstranit. Lidské potřeby jsou hnací silou ve vývoji společnosti, jelikož neustále předbíhají možnosti svého dosažení. Jsou podnětem k ekonomické aktivitě. Potřeby mohou být různého druhu – od potřeb vyvolaných uměle (například reklama, móda, televizní seriál či společnost, ve které jedinec tráví čas), po ty, které uspokojujeme, abychom zůstali naživu (například ukojení žízně a hladu). Každý z nás vnímá své potřeby s odlišnou intenzitou.² Lidské potřeby jsou neomezené a velmi různorodé. Hmotné (materiální) potřeby ukazují náš zájem mít nebo užívat věci, nemateriální potřeby vyjadřují náš zájem mít nebo užívat vlastnosti, dovednosti či znalosti. Potřeby rozdělujeme na základní (vychází z biologických vlastností a potřeb člověka – potřeba jídla, pití, bydlení, šatstva ad.) a luxusní (zbytečné – umění, sport ad.). Naše potřeby jsou uspokojovány spotřebou statků (skrze výroby a služby).³

¹ SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: NS Svoboda, 2007, s. 4.

² JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*. 3. akt. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2018, s. 29.

³ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4. zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009, s. 28–30.

1.1.2 Statky

Statek je pojem používaný pro předměty a činnosti, kterými můžeme uspokojit naše lidské potřeby.⁴ Mezi množstvím statků, které je k dispozici a tím, které je požadované, vzniká rozdíl. Tento rozdíl označujeme slovem vzácnost. Rozlišujeme statky volné a vzácné. Volné statky jsou takové, které se nachází volně v přírodě a jsou přístupné v neomezeném množství (vzduch, sluneční paprsky, vánek), jinými slovy jejich množství převyšuje spotřebu.⁵ Vzácné statky se vyskytují v omezeném množství. Pro jejich získání musíme vynaložit námahu nebo ekonomické zdroje. Vzácné statky tvoří většinu statků, které potřebujeme k našemu životu. Jsou objektem ekonomické volby.⁶ Statek, který nese označení vzácný, musí splňovat dvě podmínky: existuje bariéra, která nám zabraňuje nabýt neomezené množství statku a zároveň existuje zájem jedince, aby měl daného statku více, než lze získat bez námahy. Statky dělíme na hmotné a nehmotné. V prvním případě se jedná o věci, které uspokojí lidské potřeby, v případě druhém se jedná o duchovní produkty. Ekonomické statky dělíme na spotřební a kapitálové. Spotřební slouží ke konečné spotřebě (mohou to být jednorázové či dlouhodobé předměty spotřeby). Kapitálové statky slouží k výrobní spotřebě (jedná se například o počítačové vybavení nebo výrobní stroje).⁷

1.1.3 Služby

Obdobné vlastnosti mají také služby. Jedná se o užitečnou lidskou činnost, skrze kterou uspokojujeme lidské potřeby. Dělíme je na věcné (materiální), což jsou činnosti, které zlepšují nebo obnovují hmotné statky, a osobní, u kterých se jedná o činnosti, které přímo působí na člověka (například školství, kultura, zdravotnictví).⁸

1.1.4 Výrobní faktory

Výrobní faktory jsou nezbytné k výrobě statků. Rozeznáváme tři typy výrobních faktorů: práce, přírodní zdroje (půda) a kapitál. Charakteristikou pro tyto výrobní faktory je jejich vzácnost. Měrou vzácnosti výrobních faktorů je jejich cena tvořená na trhu. Cenou práce je mzda, cenou půdy je renta a cenou kapitálu je úrok. Aby člověk získal prostředky pro uspokojení svých potřeb, vykonává práci, za kterou dostane důchody v podobě mzdy.⁹

⁴ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 30.

⁵ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 30–31.

⁶ VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*. Praha: Codex Bohemia, 1998, s. 26–27.

⁷ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 30–32.

⁸ VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*, s. 27.

⁹ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 258, 292–293.

1.1.5 Inlace

Inlace je ekonomickým jevem, při kterém roste průměrná úroveň cen (cenová hladina) statků a služeb v určitém období a současně dochází k poklesu kupní síly peněz. Ekonomickým indikátorem je míra inflace, která označuje výši změny výdajů domácnosti na nákup statků a služeb (ve spotřebním koši) oproti výchozímu roku. Důsledkem inflace je znehodnocení peněz. Pokud je míra inflace vysoká, přestávají peníze tvořit funkci míry a uchovatele hodnoty. Zároveň jsou významně znehodnocovány úspory a komplikuje se rozhodování o investicích a investičních možnostech.¹⁰

Inflaci rozlišujeme ve třech stádiích. Prvním je stádium mírné inflace. Dosahuje několika procent ročně a nemá významné negativní důsledky na ekonomický vývoj. Pádívá inflace se projevuje v desítkách až stovkách procent za rok. Výrazně zasahuje do fungování ekonomiky a roste díky ní nejistota. Třetím stádiem je hyperinflace projevující se v tisících až milionech procent za rok. Peníze přestávají plnit svou funkci a dochází k přechodu na naturální směnu. Vlivem inflačních očekávání může dojít ke vzniku setrvačné inflace. Inflační očekávání nastává v situacích, kdy si ekonomické subjekty přivykly existující inflaci a ve svých ekonomických rozhodnutích dopředu počítají s určitou mírou inflace.¹¹

Z hlediska úspor a spoření peněz je inflace velice závažným ekonomickým problémem. Inflací jsou nejvíce zasaženi vlastníci hotovosti, vkladů nebo dluhopisů. Znevýhodnění jsou také věřitelé, lidé s neměnným důchodem a vlastníci hotovostních peněz. Naopak vlastníci hmotných investic, dlužníci a příjemci proměnlivých důchodů, jsou inflací zvýhodnění. Inflace podporuje vkládání peněz do drahých kovů, nemovitostí či pozemků.¹²

1.2 Důchody spotřebitele a jejich vliv na úspory a spotřebu

Základním předpokladem pro ekonomický život společnosti je neustálá výroba statků a služeb. Výroba slouží k uspokojování potřeb lidí. Aby byly potřeby naplněny, musí docházet ke spotřebě. V tržní ekonomice je úroveň spotřeby vázána na výši důchodu spotřebitele.¹³

Důchody rozumíme množství příjmů za určité období (nejčastěji za jeden rok). Důchod má dvě části – příjmy z práce a příjmy z vlastnictví. Do příjmů z práce můžeme zařadit platy a mzdy.

¹⁰ SOJKA, Milan a Bronislav KONEČNÝ. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 3. dopl. vyd. Praha: Libri, 1999, s. 86–90.

¹¹ Tamtéž, s. 86–90.

¹² VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*, s. 170–171.

¹³ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 28.

Dalšími typy příjmu jsou sociální dávky a podpory. Do příjmů z vlastnictví řadíme úroky, dividendy ad. Z důchodu spotřebitele jsou odebírány daně, další poplatky nebo srážky za sociální a zdravotní pojištění.¹⁴

Disponibilní důchod je označením hrubého domácího důchodu, který domácnostem zůstane po uhrazení všech přímých daní, odvodů a srážek a přičtením transferových¹⁵ plateb. S těmito peněžními prostředky mohou domácnosti volně nakládat. Disponibilní důchod má dvě části – spotřebu domácnosti a úspory.¹⁶

$$Yd = C + S,$$

kde Yd = disponibilní důchod, C = spotřeba domácnosti a S = úspory.¹⁷

1.3 Spotřeba

K tématu spotřeby se váže také téma potřeb. Naše potřeby jsou spjité a navzájem provázané. Čím více lidé mají, tím více také chtějí. Současně platí, že naplnění jedné potřeby vyvolává potřebu novou. K uspokojení našich potřeb dochází skrze spotřebu, která představuje cíl každé ekonomické aktivity.¹⁸

Příjem domácností a z něj tvořený důchod je zásadním rysem, který má vliv na spotřebu domácností. Spotřeba je funkcí důchodu. Spotřební funkce ukazuje vztah mezi celkovými výdaji na finální spotřebu a úroveň disponibilního důchodu domácností. Na výši disponibilního důchodu je závislá velikost spotřeby. S růstem důchodu roste také podíl spotřeby, přičemž ale podíl spotřeby roste pomaleji než samotný důchod. Toto tvrzení potvrzuje teorie psychologického zákona od J. Keynesa, podle kterého platí, že „*lidé jsou zpravidla a v průměru ochotni zvyšovat svou spotřebu, zvětšuje-li se jejich důchod, ale nikoli ve stejné míře, v jaké roste důchod.*“¹⁹

Vysvětlení jevu ukážeme na hypotéze životního cyklu od Franca Modiglianiho. Podle té si jedinec udržuje představu o svém celoživotním důchodu a jeho průběhu. Zároveň se snaží, aby spotřeba během různých fází života neměla velké výkyvy. Modigliani rozdělil život jedince do

¹⁴ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 300–301, 328.

¹⁵ Jedná se především o sociální platby: penze, vdovské důchody, přídavky na děti, příspěvky na bydlení atp. (Srov. JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 335.)

¹⁶ VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*, s. 212–213.

¹⁷ Tamtéž, s. 212–213.

¹⁸ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 28–30, 34.

¹⁹ Tamtéž, s. 279.

tří hlavních fází: mladý věk, střední věk a stáří. Během mladého věku má jedinec nízký důchod, půjčuje si peníze a předpokládá, že později s ohledem na rostoucí důchod bude moci půjčky splatit. Střední věk je charakteristický vysokým důchodem, ale zároveň nenavyšováním spotřeby. Jedincův disponibilní důchod je zatížen splácením půjčky a současně tvorbou úspor na stáří. Po příchodu do penze se spotřeba příliš nemění a jedinec žije ze svých vytvořených úspor.²⁰

Domácnosti vydávají své příjmy k nákupu krátkodobých a dlouhodobých statků a služeb. Z výše uvedených zákonitostí je zřejmé, že domácnosti s nižším důchodem spotřebují méně statků a služeb, přičemž nakupují především statky nezbytné. Oproti tomu domácnosti s vyšším důchodem spotřebují statků a služeb více. Na základě výzkumů se odhalilo, že růst výdajů se projevuje zejména ve větší spotřebě potravin. Lidé nakupují více potravin a hledí na jejich kvalitu. Vyšší spotřeba se projevuje také v rostoucích výdajích na dovolené, oblečení nebo automobily. S rostoucí výší důchodu začnou domácnosti proměňovat svou spotřebu na nákup dlouhodobých statků a případně si zbylou část příjmů uspoří.²¹

1.4 Úspory

V úvodu kapitoly připomeňme vztah, ve kterém je disponibilní důchod tvořen dvěma složkami – spotřebou a úsporami. Úspory (značené S – Savings), jsou tou částí disponibilního důchodu, která nebyla využita na spotřebu.²² Platí, že:

$$\text{úspory} = \text{disponibilní důchod} - \text{spotřební výdaje}.$$
²³

V závislosti na tvorbě úspor platí několik vztahů. S růstem disponibilního důchodu se usnadňuje možnost spoření. Úspory vznikají ve fázi, kdy lidé již nakoupili statky pro uspokojení základních potřeb a statky pro uspokojení potřeb nadstandartních.²⁴ Úspory vznikají také v momentu, kdy se ekonomické subjekty vzdají své současné spotřeby ve prospěch spotřeby budoucí. Subjekty nevyužijí část svého příjmu na spotřebu, ale tyto příjmy si uspoří.²⁵

²⁰ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2016, s. 433.

²¹ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 278–279. Srov. SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*, s. 445–449.

²² JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 300.

²³ Tamtéž, s. 300.

²⁴ Tamtéž, s. 300.

²⁵ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 300–305.

Vytvořené úspory může jedinec proměnit do investic, pro které je odložení vlastní spotřeby základním předpokladem. Lidé, kteří si spoří, ale nemají vlastní investiční příležitosti, mohou své úspory propůjčovat těm, kteří investiční příležitosti mají.²⁶

Moderní ekonomie se v rámci vztahu mezi spotřebou a změnou výše důchodu zajímá o dva jevy nazývané sklon ke spotřebě (C/Y) a sklon k úsporám (S/Y). Vyjadřují poměr, ve kterém je člověk ochoten vynaložit důchod na spotřebu nebo úspory. Sklon k úsporám se mírně zvyšuje při růstu disponibilního důchodu v závislosti na tom, zda je změna důchodu dočasná nebo trvalá. V případě dočasné změny důchodu nedochází k proměně ve výši spotřeby a naopak se promění míra úspory. V opačném případě, tedy při trvalé změně důchodu, dochází k dlouhodobému nárůstu spotřeby. Množství úspor je také závislé na životních fázích. Vychází z Modiglianého modelu životního cyklu, který jsme představili v předchozí kapitole.²⁷

Zopakujme, že tvorba úspor znamená odložení současné spotřeby a statků ve prospěch statků budoucích. Kvůli vlastnosti zvané netrpělivost ve spotřebě lidé častěji volí statky dnešní. Tento jev je nazýván časová preference. Míra časové preference je údaj, který nám ukazuje, kolikrát člověk oceňuje spotřebu dnešní před spotřebou budoucí. Aby lidé měli motivaci dnešní spotřebu odložit, je jim nabízen úrok. Platí rovnice vyjadřující, jak je míra časové preference závislá na úrokové míře.²⁸

$$\tau = 1 + r,$$

kde τ = míra časové preference a r = úroková míra (v desetinných číslech).²⁹

Ekonomické subjekty nakládají s úsporami mnoha způsoby. Svou odloženou spotřebu mohou strádat doma a mít ji kdykoli k dispozici. Úspory je možné vložit na různé typy bankovních účtů nebo do investic. Ke zvýšení tvorby úspor se jednotlivci nebo domácnosti mohou rozhodnout také v situacích, kdy se obávají budoucího vývoje ekonomiky, ztráty zaměstnání atp. Lidé se také často chtějí zajistit do budoucna a zvyšují své úspory.³⁰

Při rozhodování o úsporách se jedinec řídí několika hledisky. Jedním z nich je již zmíněná úroková míra. Čím vyšší je úroková míra, tím je větší zájem lidí nabídnout své úspory. Čím delší je doba, po kterou roste výše úroků, tím větší snahu mají lidé na úkor své spotřeby

²⁶ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 300–305.

²⁷ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 300–301. Srov. VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*, s. 222–223.

²⁸ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 304–305.

²⁹ Tamtéž, s. 304–305.

³⁰ VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*, s. 278–281.

zvyšovat své úspory. Mluvíme o tzv. zapůjčitelných фондах. Na trhu zapůjčitelných fondů dochází ke střetnutí nabízejících a poptávajících. Nejčastěji k tomu dochází u komerčních bank, které mají funkci zprostředkovatele a úroky za poskytnuté úspory nabízejí. Díky zmíněné nabídce a poptávce dochází k ekonomickému rozvoji.³¹

Osobní míra úspor ukazuje množství procent disponibilního důchodu, které tvoří osobní úspory. V procentuálním podílu spoří více bohatí lidé než chudí. Chudí nemají nejčastěji ani možnost si spořit, míra jejich úspor bývá záporná. Dochází k tomu, že utratí více, než si vydělají. Vyšším výdejem než příjmem snižují své vlastní úspory nebo se zadlužují. Stav, při kterém jedinec nebo domácnost ani nespoří, ani nesnižuje své úspory, se nazývá bod vyrovnání.³²

V případě, že jednotlivec nebo domácnost nemá dostatek vlastních úspor, jsou jim nabízeny půjčky. Půjčky představují možnosti, jak získat peníze, které nemáme, ale potřebujeme je. Díky půjčce můžeme téměř okamžitě disponovat určitým množstvím peněz. Za možnost téměř okamžitého disponování s penězi ale musí subjekty zaplatit. Cenou této možnosti je úrok, který vytváří rozdíl mezi hodnotou statku přítomného a statku budoucího. Na výši úroku má vliv také rizikovitost, která se pojí s věcí nebo činnostmi, na kterou jsme si vzali půjčku. Při půjčení peněz je nezbytné hledět také na inflaci. V jejím důsledku peníze ztrácí částečně svoji kupní sílu, za peníze koupíme méně, než jsme mohli koupit dříve.³³ Pro porovnání výnosnosti a rizik úvěrů pracujeme s pojmem úroková míra. Mluvíme o reálné a nominální úrokové míře, u které platí³⁴:

$$\text{nominální úroková míra} = \text{reálná úroková míra} + \text{očekávaná míra inflace}.$$

Nominální úroková míra tvoří reálnou úrokovou míru s přidanou očekávanou mírou inflace. Reálná úroková míra je tedy taková míra úroku, která je již očištěná od inflace.³⁵

1.5 Investice

Dalším způsobem nakládání s volnými prostředky jsou investice. Již jsme zmínili, že investovat mohou osoby v různých situacích. Jedná se například o situace, kdy se do našeho rozpočtu dostanou příjmy neočekávané (například odměny v práci nebo podíl na zisku) a my pro ně nemáme okamžité využití. Může se jednat také o dlouhodobě strádané úspory nebo o prostředky

³¹ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 301–303.

³² SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*, s. 448–450.

³³ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 292–294.

³⁴ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 306–309.

³⁵ Tamtéž, s. 306–309.

získané od jiných osob za cenu úroku.³⁶ Investory jsou také podnikatelé, kteří zvažují, zda investovat do určitého podnikání.³⁷ Člověk, který odkládá svou spotřebu pro tvorbu úspor, ji může také přeměňovat skrze investice. Velmi často ale ti, kteří spoří, nemají investiční příležitosti a své úspory propůjčí těm, kteří je mají (nejčastěji formou uložení peněz do banky, která je následně půjčí lidem s investičními příležitostmi).³⁸

Pojem investování je velmi obecně pojmenováním pro nakupování aktiv. O aktivech mluvíme jako o všem, co jeho vlastníkovvi přináší výnos. Aktiva dělíme na reálná a finanční. Reálná aktiva přináší vlastníkovvi přínos tím, že jsou použita ve výrobě. Může se jednat o pozemky, stroje, budovy, případně i patenty nebo značky (nehmotná aktiva). Do reálných aktiv ale řadíme také šperky a drahé kovy, umělecké předměty ad. Mezi finanční aktiva patří bankovní vklady a cenné papíry (směnky, akcie, obligace). Investor od aktiv očekává, že mu přinesou co nejvyšší výnos, což zohledňuje při jejich výběru.³⁹

Kromě očekávaného výnosu sleduje investor také rizikovost aktiv. Mezi těmito dvěma vlastnostmi aktiv je vztah přímé úměry. S rostoucím rizikem roste výnosnost, zatímco s nízkým rizikem se také snižuje předpokládaný výnos aktiv.⁴⁰

Dalším jevem, se kterým musí investor počítat, je výše úrokové míry a míra výnosnosti. Svá rozhodnutí o investicích porovnává a hledá takový způsob, u kterého by míra výnosnosti vynahradila ušlý úrok, který by získal, kdyby měl peníze uložené v bance. Obdobně bude uvažovat investor, který by si měl peníze pro investice půjčit, jelikož nemá své vlastní peníze. S rostoucí úrokovou mírou bude nákladnější si peníze vypůjčit.⁴¹

Výnosy, které mohou majiteli přinášet výnos neustále (trvalé/věčné), nazýváme perpetuita. Anuita jsou aktiva, která přinášejí výnos jen po určitou dobu. Na celou otázku investic je potřeba nahlédnout ještě z hlediska rizika. S rostoucím rizikem se zvyšuje míra výnosu. Právě vysoká míra výnosu je motivací, aby investoři investovali do rizikových aktiv. Investor tedy ve svém rozhodování o investicích hledí jak na riziko (tedy na pravděpodobnost výnosu), tak na míru výnosu. Velkou roli hraje pojištění, které sice snižuje výši rizika, ale zároveň také snižuje výnos. Do aktiv s nízkou rizikovostí řadíme drahé kovy, investice do umění nebo do

³⁶ NOVESKÝ, Ivan et al. *Slabikář finanční gramotnosti*. COFET, 2009, s. 214.

³⁷ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 309.

³⁸ HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 302.

³⁹ Tamtéž, s. 324–336. Srov. JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 311.

⁴⁰ JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*, s. 312.

⁴¹ Tamtéž, s. 296.

nemovitostí. Naopak akcie nebo podnikatelské projekty jsou řazeny do rizikových investic. Je nezbytné připomenout, že rizika se při investicích nemůžeme zbavit nikdy, protože rizikovými mohou být i přírodní jevy nebo globální ekonomika.⁴²

Pokud bychom v závěru kapitoly měli shrnout téma úspor, spotřeby a investic, uvedeme zejména rozdíl mezi těmito dvěma ekonomickými jevy. Spoření představuje pravidelné ukládání finančních prostředků v hotovosti do domácí úschovy nebo do bankovních produktů. Bankovní produkty s sebou nesou výhody vysoké bezrizikovosti a současně nabízejí možnost úročení vkladů. Investice jsou vklady do aktiv, které s sebou nesou riziko, že vložená hodnota bude ztracena. Zároveň ale mají vyšší výnos.⁴³

⁴² HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 324–336.

⁴³ NOVESKÝ, Ivan et al. *Slabikář finanční gramotnosti*, s. 235.

2 BANKOVNÍ PRODUKTY

V předchozí kapitole jsme představili vzájemný vztah pojmů spotřeba, úspory a investice. V této kapitole se budeme věnovat bankovním produktům jako jedné z možností, jak nakládat s našimi volnými prostředky. Existuje mnoho článků a rozhovorů dostupných na internetu, které lidem radí, jak nakládat s úsporami. Bankovní produkty jsou jednou z velmi vhodných alternativ k tomu, abychom zamezili rizikům a zároveň, aby naše úspory neznehodnocovala inflace.

S úsporami můžeme nakládat různými způsoby. Nejjednodušší variantou je držení peněz v hotovosti v našem blízkém okolí. I přesto, že máme peníze k dispozici kdykoli, nese s sebou tento způsob svá rizika. Dochází k znehodnocení peněz v důsledku inflace, současně hrozí riziko krádeže, ztráty nebo zničení hotovosti. Druhou variantou jsou běžné bankovní produkty, které nabízí klientovi úrok za držení peněz a jistotu pojištění. Další možností nakládání s volnými finančními prostředky jsou investice, které vedou primárně k dosažení zisku. Investováním se rozumí vkládání peněz do reálných nebo finančních investic, které nesou jak vysoké riziko ztráty, tak možnost vysokého výnosu.

2.1 Banky a jejich činnost

Pojmenování banka vychází z latinského slova „banco“ – lavice, na níž se dříve sepisovaly dlužní spisy. Pohlížíme na ni jako na instituci, která nakupuje od fyzických nebo právnických osob peníze ve formě vkladů, které následně investuje formou půjček. V současné době na sebe banky přebírají mnoho dalších funkcí. Z pohledu právní formy rozeznáváme banky veřejného a soukromého práva. Mezi banky veřejného práva patří centrální banky států, do soukromoprávních bank řadíme kapitálové společnosti, družstevní nebo soukromé banky ad. Centrální banky států představují první stupeň bankovního systému, banky soukromého práva patří do stupně druhého. Univerzální banky vykonávají všechny druhy bankovních obchodů, oproti tomu banky specializované se věnují jenom určitému druhu obchodu (například investičnímu obchodování). Banky můžeme lišit dle způsobu zaměření na banky obchodní, hypoteční, splátkové a investiční, spořitelny ad.⁴⁴

V českém zákoně se bankou rozumí akciová společnost se sídlem v České republice, která přijímá vklady od veřejnosti a poskytuje úvěry. Mimo to může dále také investovat do cenných

⁴⁴ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*. 6. upr. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2008, s. 29–58.

papírů, realizovat finanční pronájem, poskytovat platební služby a směnárenskou činnost ad. K výkonu těchto činností má banka bankovní licenci.⁴⁵

Podstatou bankovního podnikání je snaha o neustálé vyvažování bankovních aktiv a pasiv, tedy vyrovnávání produkce zisku se získanými zdroji. Pasiva znamenají pro banku peněžní zdroje a kapitál, který mohou investovat do podnikání. Tvořena jsou cizími zdroji (závazky vůči bankám a klientům, rezervy ad.) a vlastním kapitálem (kapitálové fondy, rezervní fondy ad.). Cizí zdroje rozdělujeme na primární a sekundární. Primární zdroje banka získává přímo od osob, podnikatelů nebo větších celků. Sekundární zdroje banky pochází z jiného peněžního ústavu, který není v danou chvíli schopen je umístit do vlastních obchodů. Zisku banka dosáhne investicemi do vhodných aktiv. Z aktiv vzejdou výnosy, které vytváří nové zdroje, ze kterých je možné hradit náklady a vytvářet další zisk. Aktivy rozumíme různé formy majetku banky (dluhopisy, cenné papíry, akcie a podílové listy ad.).⁴⁶ Banky se snaží držet aktiva rentabilní a zároveň co nejméně riziková.⁴⁷

2.2 Bankovní produkty

Bankovníctvím rozumíme především sféru služeb. Banky nabízí služby, které označujeme pojmem bankovní produkty. Produkty mají několik shodných rysů, mezi které patří jejich nemateriálnost, dualita a vzájemná provázanost.⁴⁸

Pasivní obchody jsou primárním obchodem banky. Součástí pasivních operací jsou bankovní aktivity a s nimi propojené bankovní produkty. Pro klienta představují velmi populární možnost jak naložit s volnými prostředky.⁴⁹

Jak již bylo řečeno, bankovní produkty s sebou nesou několik specifických vlastností a různé formy členění. Jednou z nejdůležitějších vlastností je jejich vzájemná provázanost, při které je velmi často pořízení jednoho produktu podmíněno pořízením produktu jiného. Dochází k tvorbě produktových balíčků, které obsahují různé varianty a kombinace produktů. Na šíření povědomí o produktech má velký vliv reklama. Ta má za úkol nejen bankovní produkt divákům představit, ale také na něj upozornit a zaujmout. Skrze digitální technologie je v současné době mnohem snazší digitalizace a distribuce bankovních produktů. Široké spektrum bankovních

⁴⁵ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*. Praha: Oeconomica, 2007, s. 78–80.

⁴⁶ Tamtéž, s. 78–90. Srov. KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 84, 104.

⁴⁷ POLOUČEK, Stanislav. *Bankovníctví*. V Praze: C.H. Beck, 2006, s. 361.

⁴⁸ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*. 4. vyd. Praha: Management Press, 2005, s. 132–133.

⁴⁹ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 256.

produktů můžeme členit dvěma způsoby. Dělení z pohledu banky nabízí tradiční přístup. Z tohoto pohledu bankovní produkty dělíme na aktivní bankovní produkty (banka je v pozici věřitele), neutrální bankovní produkty (nesouvisí s věřitelskou nebo dlužnickou pozicí banky) a pasivní bankovní produkty (banka je v pozici dlužníka). Novější přístup nahlíží na bankovní produkty z pohledu klienta. Podle účelu využití produktu je rozdělujeme na produkty k zajištění financování, k finančnímu investování a k realizaci platebního styku.⁵⁰

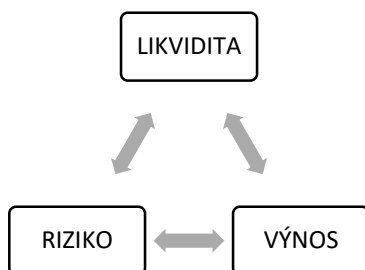
Činnost bank spočívá především v prodeji různých bankovních produktů. Na bankovním trhu funguje princip konkurence. Dochází ke snaze jednotlivých bank své produkty zdokonalovat, upravovat či vytvářet nové. Tím se snaží získávat peněžní zdroje, které budou moci půjčovat za adekvátních podmínek. Banky musí sledovat chování konkurence, přizpůsobovat své produkty konkurenci a klást důraz na to, aby nepřišli o svou klientelu. Vztah mezi bankou a klientem se v posledních letech výrazně proměnil. Jedním z důvodů byl nárůst peněžního majetku osob, který způsobil poptávku po nových finančních produktech. Klienti se stali více emancipovanými. Skrze své rostoucí vzdělání si začali stanovovat vlastní podmínky (například přizpůsobené bankovní produkty za přiměřené ceny). Klienti mají bankovní produkty založené u širokého spektra bank a vybírají vždy nejvýhodnější nabídku s nejprívětivější cenou. Banky se klientům snaží vyhovět a současně reagovat na konkurenci mezi bankovními a nebankovními institucemi, při které dochází ke snižování cen. Klienti také vyžadují nepřetržité bankovní služby s využitím informačních technologií.⁵¹

V souvislosti s nabízenými bankovními produkty je nezbytné zmínit tři pojmy, které znázorníme v magickém trojúhelníku (Obrázek 1). Jedná se o pojmy výnos, likvidita a riziko. Pokud chceme investovat naše volné prostředky do určitého bankovního produktu (jak depozitního, tak do investičních příležitostí), hledáme nejčastěji co nejvyšší výnos za přiměřeného rizika a s námi akceptovanou likviditou. Výnosem se rozumí zhodnocení našich vkladů v určitém časovém období. Pod pojmem likvidita se skrývá časový úsek, po jehož uplynutí se dostaneme ke svým prostředkům. Rizikem rozumíme pravděpodobnost, s jakou můžeme námi zamýšleného výnosu dosáhnout. Všechny tři vrcholy trojúhelníku jsou vzájemně

⁵⁰ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 212–215.

⁵¹ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 29–58.

provázané a na sobě závislé. Produkty s vysokým výnosem nesou riziko větší ztráty, naopak produkty s vysokou likviditou nesou nižší rizikovitost, ale také nižší výnosnost.⁵²

Obrázek 1: Magický trojúhelník

Zdroj: HAVLÍČEK, David a Michal STUPAVSKÝ. *Investor 21. století: jak ovládnout vlastní emoce a uvažovat o zajištění na stáří* [online], [cit. 2020-10-25]. Dostupné z:

<https://www.plotknihy.cz/public/uploads/files/pdf/2017/12/06/investor-21-stoleti-ukazka-pdf.pdf>, s. 16.

V bankovním prostředí došlo k tzv. klientské reorientaci. Jedná se o proměnu vztahu mezi bankou a klientem, při které nastal obrat ke klientovi v rámci tvorby bankovních produktů. Tvorba nových bankovních produktů se v současné době zaměřuje zejména na srozumitelnost, transparentnost a zjednodušenost pro většinového běžného klienta, který je v daném oboru nekvalifikován. Výrazná je i snaha o zúžení širší spektra bankovních produktů. Dle Půlpánové průměrná banka nabízí asi 200 produktů, z čehož je ale 90% poptávky zaměřeno na nejvyužívanější produkty. Banky odstraňují produkty na okraji spektra, kladou důraz na tematizování produktů v závislosti na potřebách klienta (například bydlení, studium) a snaží se o kombinaci produktů do výhodných komplexních balíčků.⁵³

Tato práce se věnuje tvorbě úspor a možnosti nakládání s úsporami. Jak jsme již popsali výše, jedním z velmi vhodných způsobů nakládání s přebytečnými prostředky je využití některého z bankovních produktů. Každý z těchto produktů má různé klady a zápory, především v pohledu na rizikovitost, výnosnost a dostupnost zdrojů. V této práci se zaměříme na ty bankovní zdroje, které banka získává od nebankovních partnerů – tedy na depozitní (vkladové) produkty, které pro klienta znamenají možnost uložení volných prostředků.⁵⁴ Pro přijímání peněz od klientů banky používáme pojem vklad, v angloamerické bankovní terminologii se

⁵² HAVLÍČEK, David a Michal STUPAVSKÝ. *Investor 21. století: jak ovládnout vlastní emoce a uvažovat o zajištění na stáří* [online]. Praha: Plot, 2013 [cit. 2020-10-25]. Dostupné z: <https://www.plotknihy.cz/public/uploads/files/pdf/2017/12/06/investor-21-stoleti-ukazka-pdf.pdf>, s. 15–16.

Srov. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*, s. 452.

⁵³ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 214–216.

⁵⁴ Tamtéž, s. 256.

používá termín deposit.⁵⁵ Nejčastějšími typy vkladů jsou vklad na viděnou, termínovaný vklad, úsporný vklad, depozitní certifikáty, devizové vklady, bankovní obligace, stavební spoření a životní pojištění.

2.3 Depozitní produkty

Obchody s depozity jsou označovány jako nejstarší aktivity bank. Počátek vidíme u zlatníků, ke kterým si zákazníci dávali do úschovy drahé kovy. Ve chvíli, kdy zlatník zjistil, že nevrací věc individuálně, nýbrž druhově, a že během času úschovy s věcí může nakládat, stal se z něj bankéř. Vztah se proměňuje do té míry, že zákazník získává po úschově úrok jako cenu za to, že umožnil bankéři nakládat a využívat vlastní prostředky na určitou dobu.⁵⁶

Depozitní produkty jsou pro jednotlivce čteně nabízenou variantou, jak investovat vlastní volné peněžní prostředky. Některé z bankovních investičních variant představují tzv. ryzí investiční příležitosti. Jedná se například o bankovní dluhopisy, depozitní směnky, hypoteční zástavní listy aj. Nejsou tedy zařazovány čistě do depozitních produktů. Současně s tím jsou některé depozitní produkty individualizované pro velké podnikatele nebo klienty s vysokou důchodovou hladinou. V této práci se zaměříme především na běžné depozitní produkty pro řadového klienta (fyzickou osobu nebo drobného podnikatele). Depozitní produkty je možné třídit a systematizovat různými způsoby. Půlpánová uvádí dělení na tři skupiny vkladových produktů – běžné, úsporné a termínované. U běžných vkladů není limitováno disponování s prostředky, jejich hlavním cílem je realizace platebního styku. Termínovaná depozita mají omezeno čerpání prostředků podle uplynutí sjednané lhůty nebo na základě výpovědi. Mezi úsporná depozita patří produkty nabízející pravidelné spoření peněz, u kterých při dodržení stanovených podmínek dojde k zhodnocení výše úspor.⁵⁷

Úroková sazba u depozitních produktů nemůže být nulová, jelikož je úrok základním znakem sjednávané smlouvy. Úroky jsou splatné dle ujednání ve smlouvě, případně po uplynutí výpovědní lhůty. Sazba může být pevná, nebo proměnlivá. Pevná sazba setrvává po celou dobu stejná dle ujednání ze smlouvy. Proměnlivá sazba se pohybuje buď nezávisle na vůli banky, nebo je na rozhodnutí banky závislá (tzv. vyhlášená sazba banky). Termínované vklady mají většinou pevné úročení, oproti tomu dlouhodobé vklady bývají úročeny proměnlivou sazbou. Úroková sazba zohledňuje množství uložených prostředků a délku trvání tohoto uložení. Banky

⁵⁵ KRÁL, Miloš. *Bankovnictví I*, s. 104.

⁵⁶ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovnictví v České republice*, s. 256.

⁵⁷ Tamtéž, s. 258–260.

velmi často postupují podle pásmového úročení, při kterém výše úrokové sazby roste v závislosti na výši vkladu a zároveň se zvyšuje v závislosti na délce splatnosti. Nejnižší úrokové sazby mají běžná depozita, nízké úroky vyrovnávají vysokou likviditu. Jelikož likvidita dalších druhů depozitních produktů je výrazně nižší, jsou bankou tyto vklady úročeny výše. Výnos z úroků je daněn 15% sazbou. Klientovi je úrok připisován na účet již o daně očištěný.⁵⁸

Diplomová práce je zaměřena na roli úspor v životech dětí základních škol. Z výše představovaných možností vkladových bankovních produktů představíme jen některé. Jelikož se zabýváme spořicími produkty, nebudeme věnovat pozornost investičním možnostem. K popisu vybereme pouze ty bankovní produkty, které za uložení volných úspor nabízejí klientovi určité úročení. Zvolili jsme čtyři základní bankovní produkty, které jsou přiměřené k použití zvolené věkové kategorii. Produkty popíšeme obecně, protože porovnání aktuálně nabízených produktů není cílem této práce. Doplníme, že produkty je možné založit buď v běžné podobě (například stavební spoření), nebo v podobě upravené pro potřeby mladistvého klienta (například dětský účet). Každý z depozitních produktů má své kladné a záporné stránky a je vhodný k použití v různých životních situacích. Finální volba, pro který produkt se rozhodnout a proč, je pak samozřejmě na rodiči a dítěti. Konkrétně se budeme v dalších kapitolách zabývat těmito depozitními produkty: vklad na viděnou, termínovaný vklad, stavební spoření a spořicí účet.

2.3.1 Bankovní konto

Před hlubším vysvětlením různých druhů depozitních vkladů a produktů je důležité představit základní propojení mezi bankou a klientem – tedy bankovní konto. Jedná se o účet zřízený bankou pro svého klienta. Účet ukazuje výši pohledávek a závazků a slouží také jako nástroj zachycující pohyb pohledávek a závazků. Kladné stránky bankovního účtu bychom velmi jednoduše popsali slovy ziskovost, bezpečnost a pohodlnost. Klientovi se díky existenci bankovního konta snižuje potřeba držet větší množství peněz v hotovosti. Zároveň je zvýšena ochrana peněz před odcizením. Bankovní účet produkuje úrokové výnosy a umožňuje bezhotovostní platební styk. Přes bankovní účet je možné čerpat i další bankovní služby. Bance slouží bankovní účet jako zdroj pro možné poskytování úvěrů a také jako zdroj pro jiné finanční produkty. Účty mohou vlastnit jednotlivci nebo skupiny osob. Podle účelu bankovní účty dělíme na účty pro kapitálové vklady (účty termínovaných a úsporných vkladů), účty pro

⁵⁸ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 262–263.

platební styk (běžné účty) a účty pro čerpání úvěru (účty úvěrové). Je možné založit také účet pro nezletilou osobu, často označovaný jako dětský účet.⁵⁹

2.3.2 Vklad na viděnou

Vklad na viděnou, známější pod spojením běžný účet nebo vklad na požádání, je účet, na kterém má klient zůstatek k dispozici kdykoli. Existují různé typy běžných účtů, přičemž nejčastěji slouží k bezhotovostním platebním stykům.⁶⁰ Účelem produktu je realizace platebního styku, přičemž placení z běžného účtu je podmíněno zůstatkem na účtu. V tomto pohledu nese běžný účet znaky účtu depozitního. Podstatou běžného účtu je především pohyb držených prostředků, nikoli jejich zhodnocování. Prostředky držené na běžném účtu vykazují vysokou likviditu.⁶¹ Právě vysoká likvidita je důvodem nízkého úročení. Výše úroku se pohybuje do 0,5%, častěji je ale mnohem nižší. Jeho největší výhody spočívají v možnosti bezhotovostního placení a ve snížení rizika ztráty, krádeže nebo zničení hotovosti.⁶²

Klient vstupuje do pozice věřitele banky a banka má vůči klientovi závazek. Banka nahlíží na zůstatek na účtu jako na vysoce proměnlivý. Zůstatek je pro banku nestabilním zdrojem.⁶³ I přesto je ale pro banku produkt výhodný. Banky jsou díky statistickým výpočtům schopny odhadnout průměrné zůstatky peněz na účtech, které mohou využívat k financování vlastních potřeb.⁶⁴ Zároveň banky počítají s tzv. sedlinou, což je určitý stálý zůstatek na těchto účtech. Vzniká jednak proto, že klienti nevyčerpají zůstatky na svých účtech a současně proto, že se přichází a odchozí platby vyrovnávají (jak v rámci jednoho účtu, tak mezi klienty banky).⁶⁵ Nevýhodou pro banky je téměř absolutní likvidita, která je pro banky nákladná. Banka tuto skutečnost vynahrazuje nízkým úročením zůstatku a také poplatky spojenými s vedením účtu. Banky mohou poskytnout zvýhodněné úročení například velkým klientům, kteří mají na svém běžném účtu vysoké zůstatky. Zvýhodněné podmínky bývají i pro děti, studenty a seniory.⁶⁶

2.3.3 Termínovaný vklad

Termínované vklady se od vkladů na viděnou odlišují tím, že prostředky jsou bance svěřeny na pevně stanovenou dobu. Klient se zřízením účtu zavazuje, že nebude disponovat daným

⁵⁹ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 96–102.

⁶⁰ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, s. 150.

⁶¹ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 212–224.

⁶² KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 104–106.

⁶³ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 212–224.

⁶⁴ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 104–106.

⁶⁵ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, s. 150.

⁶⁶ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 104–106.

vkladem na dobu sjednanou. Za to žádá zvýšení úrokové sazby. Za cenu vyššího úroku může banka plánovat a volit možnosti nakládání s finančním obnosem s ohledem na výši vkladu a délku jeho uložení. Vklady od klienta se pohybují ve vyšších částkách. Je také možné, že banka stanoví nejnižší možnou výši vkladu. Výhodností produktu je vyšší úrok, který klientovi přináší vyšší výnos. Tento typ produktu je využíván v případě disponování většího množství financí, které jedinec nepotřebuje na určitou dobu použít.⁶⁷

U vkladů na pevně stanovenou dobu nemá klient možnost předčasně peníze vybrat. Pro banku tyto vklady znamenají vysokou jistotu a lepší možnosti plánování a investování. Termínované vklady se nejčastěji sjednávají na dobu 1 dne (přes noc); 1–4 týdnů; 3, 6 a 9 měsíců; 1 a 2 let a 3–5 let. Pro velké klienty banky mohou sjednávat trvání vkladu na jiné než výše zmíněné trvání. Banky často stanovují minimální výši vkladu, případně stanovují různá pásma, která mají odlišné sazby (například první pásmo od 10 000–100 000, druhé pásmo od 100 000–300 000 atd.). Vklad s výpovědní lhůtou je typem termínovaného vkladu, při kterém vkladatel musí nahlásit určitou dobu před ukončením trvání termínovaného vkladu, že chce vklad vybrat. Časový údaj je stanoven ve smlouvě jako výpovědní lhůta.⁶⁸

Z termínovaného vkladu je možné zdroje předčasně vybrat pouze u produktů, které tuto možnost nabízejí. Typickým jevem je, že je tato možnost „zpoplatněna“, nejčastěji v podobě nižší úrokové míry, případně nevyplacením úroku za určitou dobu, nebo smluvní pokutou.⁶⁹ Z hlediska úroku platí pro termínovaný vklad zákonitosti, o kterých jsme pojednali dříve. Úrok se zvyšuje s výši vkladu a délkou uložení. U vkladů na pevně stanovenou dobu bývá výše úrokové sazby fixní, u vkladů s výpovědní lhůtou bývá pohyblivá.⁷⁰

Pro banku je tento typ depozitního produktu výhodný, jelikož pro ni tvoří velmi důležitý zdroj k disponování s prostředky. Pro jednotlivce představuje termínovaný vklad způsob získání vyšší úrokové míry zároveň s nízkou rizikovostí a vysokou likviditou.⁷¹

2.3.4 Spořicí účet

Dalším velmi populárním bankovním produktem je spořicí účet neboli úsporné vklady. Tvoří kompromis mezi termínovaným vkladem a běžným účtem. Jeho účelem je úspora peněz. Slouží jako účet, kam si vlastník převádí volné finanční prostředky a šetří je. Rozdílem oproti

⁶⁷ KRÁL, Miloš. *Bankovníctví I*, s. 106–109.

⁶⁸ Tamtéž, s. 107–109.

⁶⁹ Tamtéž, s. 109.

⁷⁰ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, s. 151.

⁷¹ Tamtéž, s. 151–152.

termínovanému účtu je, že finanční prostředky mohou být majitelem účtu kdykoli vybrány. Jelikož jsou finanční prostředky uloženy na účtu pro banku zdrojem peněz, riziko okamžitého vybrání kompenzují nižší úrokovou sazbou než je tomu u vkladů termínovaných. Oproti běžnému účtu je ale úroková sazba vyšší, jelikož banka předpokládá, že tyto prostředky slouží svému účelu a vlastník je nebude nezbytně potřebovat. Nejčastěji je úrok stanoven fixně a nerozlišuje se podle výše vkladu a zůstatku na účtu. Doba trvání nebývá běžně určena a omezena.⁷² Zřízení účtu nabízí banky nejčastěji zdarma.⁷³ Dříve byl spořicí účet (úsporný vklad) rozuměn jako vklad na účet, oproti kterému byl vystaven doklad, velmi často v podobě vkladní knížky. S vkladními knížkami se můžeme stále potkat, jejich význam je ale v současné době téměř zanedbatelný. Vkladní knížky začaly být nahrazovány jinými výhodnějšími formami ukládání peněz (například spořicími účty).⁷⁴

2.3.5 Stavební spoření

Stavební spoření provozuje stavební spořitelna, která může svou činnost provozovat pouze na základě povolení České národní banky. Principem stavebního spoření je shromažďování peněžních prostředků od malých střadatelů. Z jejich sumy je následně poskytován úvěr.⁷⁵

Stavební spoření je určeno pouze pro fyzické osoby, přičemž není omezeno množstvím uzavřených smluv na fyzickou osobu. Výhodnost produktu sestává z úročení vkladu spořitelnou a zároveň z možnosti získat státní podporu. Státní podpora je určena pouze pro občany České republiky či pro občany s trvalým pobytem v Evropské unii, kterému na území České republiky byl přidělen trvalý pobyt a rodné číslo.⁷⁶ Každá fyzická osoba má nárok pouze na jednu státní podporu. Úročení depozitního zůstatku probíhá nejčastěji skrze fixní sazbu nastavenou stavební spořitelnou v každém roce, přičemž je úročena také zálohově vydávaná státní podpora. Na státní podporu má fyzická osoba nárok pokud splní časovou podmínku spoření během šesti let. Za tuto dobu klient nemůže s vkladem nijak nakládat. Pokud by šestileté trvání depozitního produktu nedodržel, ztrácí nárok na státní podporu, která je od zůstatku

⁷² ŠIMÍKOVÁ, Ivana. *Finance a bankovníctví*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004, s. 112.

⁷³ NOVESKÝ, Ivan et al. *Slabikář finanční gramotnosti*, s. 192.

⁷⁴ REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovníctví*, s. 152. Srov. *Přehled a porovnání vkladní knížka*. [online]. Banky.cz [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <https://www.banky.cz/prehled-a-porovnaní/vkladni-knizka/?ref=copy>

⁷⁵ ŽEHROVÁ, Jana. *Finance*. 6. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, 2014, s. 155.

⁷⁶ Tamtéž, s. 155.

odečtena a vrácena.⁷⁷ Výše státní podpory byla od roku 2011 sjednocena na maximální hodnotu 2000 korun.⁷⁸

Spořicí produkt je rozdělen do dvou částí. Jedná se buď o úsporný produkt, ve kterém klient využívá pouze úspornou část, nebo se jedná o produkt kompletní. V něm klient po určitém stanoveném období využívá také úvěrové prostředky pro potřeby bydlení. Úsporná fáze produktu začíná po uzavření smlouvy. V průběhu spoření není možné převést uspořenou částku na jinou osobu. Uspořená částka pak tvoří souhrn vkladů, úroků z vkladů a úroků z připsaných záloh státní podpory. Od nich je odečtena daň z příjmů z úroků státní podpory a poplatky banky. Rozdíl mezi dvěma pohledy na stavební spoření je především ve využití prostředků. Úsporný produkt nevyžaduje účelové využití naspořených prostředků. Oproti tomu úvěrový produkt je na financování bytových potřeb vázán.⁷⁹ Nutno uvést, že stavební spoření je možné uzavřít i dětem, v podstatě ihned po přidělení rodného čísla.⁸⁰

2.3.6 Srovnání produktů

Představili jsme čtyři nejznámější a nejčastěji využívané bankovní produkty, které je vhodné využít pro úschovu naspořených peněz. Každý z nich má různé vlastnosti, na něž můžeme nahlížet také jako na klady a zápory. Jsou jimi především výše úročení a likvidita peněz. Tyto dvě vlastnosti jsou hlavními ukazateli, na které člověk při výběru nejvhodnějšího produktu nahlíží. Vklad na viděnou a spořicí účet jsou si velmi podobné a jejich likvidita je velmi vysoká. Peníze nebývají na účtu blokovány a je možné je ihned použít. Spořicí účet pro svou povahu vycházející již z názvu produktu nabízí vyšší úročení finančních prostředků. Je vhodný pro uložení určité sumy úspor, kterou chceme v blízké době použít nebo pro úspory, které máme vytvořeny jako jistotu a chceme je mít k dispozici.

Termínovaný účet blokuje peněžní prostředky po dobu určenou smlouvou. Za to nabízí vyšší úročení. Čím je delší doba fixace prostředků, tím vyšší úročení banka nabízí. U volby produktu musí jedinec zvážit, kolik úspor je ochoten odložit na předem stanovenou dobu. Doporučujeme nechat si část úspor ještě na jiném typu účtu, aby je bylo možné použít v případě nečekané události. Podobně tomu je i u stavebního spoření. Nabízí vysoké úročení a také státní příspěvek. Peníze jsou zde ale fixovány po dobu šesti let. Opět doporučujeme zvážit, zda je v dané finanční

⁷⁷ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 274–275.

⁷⁸ ŽEHROVÁ, Jana. *Finance*, s. 155.

⁷⁹ PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovníctví v České republice*, s. 273–275. Srov. ŽEHROVÁ, Jana. *Finance*, s. 155.

⁸⁰ NOVESKÝ, Ivan et al. *Slabikář finanční gramotnosti*, s. 190.

situaci jedince nebo domácnosti vhodné odložit sumu peněz na takto dlouhou dobu a jestli je člověk schopen každý rok na účet přispívat další část úspor. Zde ještě více platí doporučení, aby lidé neodložili všechny vytvořené úspory na stavební spoření, ale nechali si část na jiném účtu, kde je mohou vybrat. Při nepromyšlené volbě a výběru peněz ze stavebního spoření ztrácí majitel účtu nárok na státní podporu.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 METODOLOGICKÁ VÝCHODISKA PRÁCE

V teoretické části práce jsme představili ekonomický pohled na možnosti a způsoby tvorby úspor z volných peněžních zdrojů a na způsoby jejich ukládání. V praktické části diplomové práce se od ekonomického pojetí přesuneme k samotným žákům základních škol. Celá práce je zaměřena z pohledu žáka na téma spoření peněz. Cílem této a následujících kapitol bude představit realizaci výzkumu a metody sběru dat, ale zároveň seznámit čtenáře s výsledky výzkumné práce. V závěru kapitoly by si čtenář na základě získaných dat měl být schopen udělat vlastní názor na téma spoření očima dětí základních škol. Zmíníme také další existující výzkumy, které se k našemu tématu a výzkumné sondě vztahují.

3.1 Výzkumné přístupy

Výzkum je jedním ze způsobů, jakým můžeme získávat nové poznatky a vědomosti. Díky němu je možné potvrdit nebo vyvracet poznatky, které jsme získali, řešit stanovené problémy a získávat nové informace. Výzkum se realizuje ve dvou hlavních směrech – jako kvalitativní a kvantitativní výzkum.⁸¹ Níže čtenáře seznámíme se základními charakteristikami jednotlivých směrů výzkumu a současně představíme důvody námi zvoleného typu výzkumu.

Kvantitativní výzkum se zaměřuje na co nejobektivnější a nejpřesnější poznávání reality. Založen je na filozofické myšlence pozitivismu, vychází z ideálu přesného a nestranného zkoumání přírodních jevů. Ve svém zkoumání se zabývá mírou, rozsahem nebo množstvím výskytu určitého jevu. Pracuje zejména s čísly a číselnými údaji, které matematicky zpracovává. Pro hlubší porozumění problému používá i další metody matematické statistiky. Výsledkem výzkumu je přesné číselné vyjádření získaných údajů. S ohledem na výběr zkoumaných osob se kvantitativní výzkum snaží vybírat takové osoby, které by nejlépe reprezentovaly danou zkoumanou skupinu, konkrétní výběr osob pak volí náhodně. Při získávání odpovědí se výzkumník snaží být nestranný a nezúčastněný. Mezi hlavní metody sběru dat patří experiment, dotazník, pozorování a rozhovor.⁸²

Kvalitativní výzkum vychází z myšlenky fenomenologie a jeho základním předpokladem je pohled na zkoumané osoby jako na fenomény. Získané výsledky se výzkumník snaží popsat

⁸¹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000, s. 11.

⁸² Tamtéž, s. 31–33. Srov. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. akt. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, s. 139–140.

komplexně, zaměřuje se a analyzuje slovní výpovědi respondentů. Výzkumník směřuje ke sblížení se se zkoumanou osobou. Snaží se o porozumění a o co nejlepší pochopení pohledu dané osoby. Podle tohoto způsobu výzkumu má každá osoba jiné vlastnosti a je brána za jedinečnou. Data nejsou generalizována, výzkumník usiluje o proniknutí hlouběji do problému. Mezi hlavní metody sběru patří hloubkový rozhovor, pozorování, ohniskové skupiny, videozáznam ad.⁸³

Vzájemný vztah kvalitativního a kvantitativního přístupu se postupem času vyvíjel. Poté, co si kvalitativní přístup získal stabilnější postavení, začaly být oba přístupy shledávány jako vzájemní soupeři. Později se začalo na oba výzkumy nahlížet jako na odlišné způsoby dosažení cíle.⁸⁴ V současnosti se přistoupilo na myšlenku, že oba přístupy se mohou vzájemně doplňovat.⁸⁵

Naše práce se zabývá žákovským porozuměním v oblasti spoření peněz. Snažíme se porozumět pohledu žáků na význam spoření v jejich životě a také zjistit jejich reálnou zkušenost se spořením peněz. Z těchto důvodů zvolíme pro náš záměr kvalitativní výzkumný přístup, o jehož kritériích seznámíme čtenáře v následující části práce. Zdůrazníme také důvody pro vybrání metody sběru dat a výzkumný vzorek.

3.2 Kvalitativní výzkum

Kvalitativní výzkum s sebou nese přednosti i slabiny. Některé charakteristické znaky jsme zmínili již dříve, nyní ale doplníme jejich výčet a představíme kritéria, kterých by se výzkumník při kvalitativním výzkumu měl držet. Silnou stránkou kvalitativního výzkumu je jeho hloubkové zkoumání, ze kterého vyplývá podrobný popis, ale také porovnávání různých případů. Ve výzkumu se zohledňuje kontext, prostředí a okolní podmínky. Je mu vytýkáno, že vyznívá velmi subjektivně, že je málo průhledný nebo že je velmi náročné zobecnit výsledky výzkumu.⁸⁶ V kvalitativním výzkumu je nezbytné s rozvahou vybírat účastníky výzkumu, výběr by měl být podrobně vysvětlen. Vhodné je během výzkumu sepsovat deník výzkumníka, ve kterém najdeme popis, průběh a další podrobnosti k výzkumu. Průběžně s interpretací výsledků výzkumu by mělo probíhat badatelovo ověřování platnosti závěrů.⁸⁷ Toto jsou

⁸³ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 31–33. Srov. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 139–140.

⁸⁴ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, s. 13.

⁸⁵ Tamtéž, s. 25.

⁸⁶ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 50–51.

⁸⁷ ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 34–35.

kritéria, která by měla zajistit, aby byl výzkum chápán jako platný a důvěryhodný. Důvěryhodnost výzkumu můžeme podpořit také přímými citacemi, u kterých je ale potřeba vyvarovat se jejich nadužívání. V některých případech dochází k citování dlouhých pasáží za účelem vzbuzení dojmu pravdivosti. Bývají také citována tvrzení osob bez řádné interpretace. Mezi další způsoby naplnění kritéria důvěryhodnosti můžeme řadit členské ověřování, audit kolegů nebo reflexe kolegů. U kvalitativního výzkumu je velmi důležité popsat celý proces výzkumu. Badatel by měl být schopen odpovědět na otázky pátrající po důvodu výběru daného přístupu či metody. Měl by popsat svůj přínos a své uvažování během výzkumu. V závěru výzkumu by mělo být porovnáno zjištěné s odbornou literaturou, aby došlo k dodatečné validizaci.⁸⁸

Kritérium spolehlivosti je u kvalitativního výzkumu velmi nízké. Ve výzkumu nejsou používány standardizované metody a v závěru práce mohou badatelé dojít u téhož výzkumu k různým závěrům. Aby se tomu nestalo, musely by být použity přesně stanovené otázky pro rozhovor, kterých by se badatel musel držet. Tento přístup ale odporuje podstatě kvalitativního výzkumu, o kterém jsme pojednali výše. Abychom kritériu spolehlivosti dostáli, je doporučováno nahradit je kritériem pečlivosti (podrobný popis průběhu výzkumu a schopnost odpovědět a podložit některé své závěry) a kritérium správnosti. Výzkumník by si neměl domýšlet vlastní závěry a měl by nakládat pouze s informacemi, které získal. Spolehlivosti je možné dosáhnout pomocí konzistentních otázek a především skrze detailní přepis rozhovorů. Díky přesnému přepisu se zachovávají nasbíraná data usnadňující práci badateli, ale také pomáhající čtenáři vyvodit si vlastní závěry.⁸⁹

V kvalitativním výzkumu existuje několik metod sběru dat, které jsou založené na otevřenosti jak v otázkách, tak v pozorování. Mezi nejčastěji aplikované metody sběru dat patří zúčastněné pozorování, ohniskové skupiny a hloubkový rozhovor.⁹⁰ Hendl používá obecnější dělení na kvalitativní dotazování, pozorování a přidává metodu sběru dokumentů.⁹¹ Abychom mohli správně pochopit pohled žáků na úspory, vybrali jsme pro potřeby našeho výzkumu metodu dotazování (hloubkového rozhovoru).

⁸⁸ ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 32–38.

⁸⁹ Tamtéž, s. 39–43.

⁹⁰ Tamtéž, s. 142.

⁹¹ Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 161–162.

3.2.1 Metoda dotazování

Dotazování je metoda sběru dat zahrnující rozhovory, dotazníky, testy nebo škály, které můžeme libovolně kombinovat i s dalšími metodami, nebo je používat samostatně. V kvalitativním výzkumu se nepovažuje za příliš vhodné dotazovat se strukturovaným rozhovorem. I přes jeho plynulost a jednoduchost je kritizován například z toho důvodu, že výzkumník vede rozhovor svou vlastní cestou a nereaguje na získané poznatky v rozhovoru. Doporučováno je spíše polostrukturované nebo nestrukturované dotazování. Důležité je přemýšlet o způsobech kladení otázek. Vhodné jsou otevřené a neutrální otázky, je také klíčové klást otázky jasně a srozumitelně. Nemělo by být položeno více otázek najednou. Tazatel by během dotazování neměl reagovat kladně nebo záporně na odpovědi, měl by k nim zůstat nestranný.⁹²

Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami je doporučován v situacích, kdy nemáme větší množství času, abychom se tázanému věnovali. Je vhodné ho využívat pro vstupní a výstupní rozhovor, jelikož je možné odpovědi navzájem porovnávat. Získaná data se snadněji vyhodnocují. Nevýhodou je, že je omezen vliv tázaného na rozhovor a není věnován prostor individuálnímu přístupu. Rozhovor pomocí návodu je možností dotazování, u kterého má tazatel seznam témat a okruhů, která chce během rozhovoru zmínit. Pořadí otázek není pevně dané a tazateli umožňuje využít rozhovor k získání všech potřebných informací, ale zároveň ponechat tázanému volnost při odpovídání. Specifické vlastnosti a rozdíly mezi tázanými nejlépe zachycuje neformální rozhovor (označovaný také jako nestrukturovaný⁹³), který je založený na volném toku otázek v rozhovoru. Tento rozhovor je veden velmi přirozeným způsobem a otázky jsou individualizovány na míru tázanému. Nevýhodou je časová náročnost rozhovorů a také velmi ztížená možnost získaná data porovnávat.⁹⁴ V našem výzkumu budeme používat hloubkový polostrukturovaný rozhovor, pro jehož potřeby vytvoříme sadu otázek a zároveň ponecháme tázaným prostor pro reakce.

3.2.2 Etické zásady výzkumu

V závěru popisu kvalitativního výzkumu je nezbytné připomenout také souvislost s etickými přesahy, které s sebou výzkum nese. Významnou součástí výzkumu je získání informovaného souhlasu, který by měl být uschován (v papírové formě nebo například jako součást nahrávky). Souhlas obnáší informování účastníka o obsahu a povaze výzkumu, případně o dalších

⁹² HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 166–171.

⁹³ Srov. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 160.

⁹⁴ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 173–175.

okolnostech výzkumu. Účastník by měl být také seznámen s tím, že kdykoli může ukončit svoji účast na výzkumu. Za nezletilé podepisuje informovaný souhlas zákonný zástupce.⁹⁵ Další významnou etickou zásadou je zásada důvěrnosti. Badatel by měl zajistit, aby čtenář nerozeznal účastníky výzkumu. Výzkumník by měl účastníkům zaručit zachování důvěrnosti a informace získané od účastníků výzkumu by se neměly sdělovat dalším účastníkům nebo výzkumníkům. Ve výzkumech se nedoporučuje ani uvádět informace, kvůli kterým by si čtenář mohl anonymní odpovědi od účastníka propojit s reálnou osobou (například jméno školy, ředitele, třídního učitele atp.). V tomto případě by se měly uvádět pseudonymy jak pro účastníky výzkumu, tak pro školy a další jmenovité odkazy. Uveřejnění reálných jmen některých institucí nebo osob s sebou může nést vliv na respondenty. Data získaná od účastníků by měla být výzkumníkem uschována na bezpečném místě.⁹⁶

⁹⁵ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 46–48. Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 153–154.

⁹⁶ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*, s. 43–50. Srov. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 153–154.

4 KVALITATIVNÍ VÝZKUMNÁ SONDA

V této kapitole práce se budeme zabývat kvalitativním výzkumem uskutečněným pomocí hloubkového rozhovoru. Uvedeme předpoklady výzkumu, otázky zvolené k dotazování a průběh výzkumu. V první části kapitoly představíme projekt kvalitativní studie, který vychází z Hendlova⁹⁷ doporučení. Jedná se o seznámení s projektem a s předpokládaným průběhem výzkumu. V projektu stanovíme výzkumný problém, ze kterého budeme vycházet při tvorbě otázek pro hloubkový rozhovor. S otázkami se čtenář seznámí v druhé části kapitoly. V závěru kapitoly shrneme způsob výběru dotazovaných a sběru dat a také průběh výzkumu.

4.1 Návrh projektu studie

Výzkum se zabývá ekonomickým tématem úspor a spořením peněz v současnosti. Zaměří se na to, jak žáci základních škol pohlíží na úspory, způsob tvorby úspor a jejich důležitost. Skrze hloubkové rozhovory chceme získat hlubší poznatky o tom, zda, proč a jak si žáci základních škol tvoří úspory a jakou přikládají úsporám a jejich tvorbě důležitost.

Pro náš výzkum jsme stanovili výzkumný problém, který zní:

Jaké jsou postoje žáků druhého stupně základních škol ke tvorbě úspor?

Výzkumný problém zvolený pro náš výzkum je deskriptivní a klade si za cíl zjistit a popsat situaci nebo stav daného jevu. Pro tento typ výzkumného problému se nestanovují vědecké hypotézy.⁹⁸ Základním postupem v našem výzkumu bude konstantní komparace, během které budeme sbírat a třídit údaje, abychom došli k vysvětlení jevů.⁹⁹

Výběr účastníků výzkumu proběhne na základní škole, kde výzkumnice žáky vyučuje předmětům Dějepis a Výchova k občanství. Pro účast na výzkumu budou osloveni žáci ze tří ročníků druhého stupně (šestý, sedmý, osmý). Jejich účast bude dobrovolná a budou seznámeni s informovaným souhlasem. Konečný vzorek dotazovaných budou tvořit žáci, kteří se dobrovolně přihlásí a zúčastní se našeho výzkumu. Pro výzkum bude zvolena metoda hloubkového rozhovoru. Jelikož výzkumnice je zároveň učitelkou vybraných žáků, bude snazší navodit atmosféru důvěry a otevřenosti.

⁹⁷ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 155–157.

⁹⁸ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 31–33. Srov. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 26–28.

⁹⁹ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*, s. 31–33. Srov. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*, s. 143.

Sběr dat bude uskutečněn prostřednictvím online setkání přes platformu Google Meet¹⁰⁰, na kterou jsou žáci v souvislosti s distanční výukou zvyklí. Rozhovor bude nahráván. Účastníkům výzkumu bude položena otázka, zda s nahráváním souhlasí. Výzkumnice si během rozhovoru bude dělat doplňující poznámky.

Po absolvování hloubkových rozhovorů proběhne analýza dat, při které využijeme otevřené kódování. Výzkumnice bude lokalizovat témata v textu, ta bude postupně organizovat. Tím dojde k rozkrývání textu.¹⁰¹

Studie bude omezena o osobní kontakt, jelikož v době konání výzkumu není dovoleno se setkávat v důsledku současných opatření vycházejících z nařízení vlády České republiky. To může vést k určitému odosobnění při rozhovoru a možné nervozitě v souvislosti s online realizací rozhovorů. Právě z toho důvodu budou vyzvány k účasti na výzkumu ty třídy, které výzkumnice vyučuje a respondenty tudíž lépe zná. Předpokládaná doba trvání rozhovoru s jedním účastníkem je okolo deseti minut. Data budou sbírána průběžně podle volného času účastníků výzkumu.

4.1.1 Studie uskutečněné v minulosti

Nenašli jsme studie nebo absolventské práce, které by se věnovaly přímo tématu spoření očima dětí. Představíme několik studií nebo prací, které byly uskutečněny dříve a obsahem se blíží naší výzkumné otázce. Většina námi nalezených výzkumů je zaměřena na roli finanční gramotnosti v rozhodování žáků, nebo na úroveň finanční gramotnosti u žáků.

Diplomová práce Markéty Kovářové¹⁰² se zabývá vlivem rodiny na formování finanční gramotnosti u žáků druhého stupně základních škol. Její výzkum se zaměřuje na několik témat, přičemž jedním z nich je téma spoření. V rozhovorech vedených se žáky bylo zjištěno, že většina z dvanácti dotazovaných si úspory vytváří. Vliv na tvorbu úspor dle výzkumu nemá ani stáří jednotlivých respondentů. Autorka výzkumu se věnuje také způsobu ukládání peněz (většina žáků ukládala peníze doma) a disponování žáků bankovními účty. U těch, kteří účet vlastní, zjišťovala, zda si na nich také spoří a proč. Autorka do výzkumu zahrnuje také pohled na roli rodičů ve vztahu k dětem a tvorbě úspor (jejich vzdělání, zda rodiče dětem radí jak nakládat s financemi, ekonomická situace v rodině a její vliv na spoření). Výzkum je zaměřen také na další okruhy – hodnotová orientace dětí, rodinné finance, kapesné a zdroje financí.

¹⁰⁰ Google Meet [online]. [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <https://meet.google.com/>

¹⁰¹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum*, s. 247.

¹⁰² KOVÁŘOVÁ, Markéta. *Rodina a její vliv na formování finanční gramotnosti žáků druhého stupně základní školy*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

Bakalářská práce Veroniky Mahdalové¹⁰³ zkoumá vztah dětí k penězům. Ve svém výzkumu se lehce dotýká tématu spoření. Výzkumnice se ptala na to, kde mají rodiče žáků peníze uschované, co s nimi jejich rodiče dělají a co dělají v případě, že mají peněz hodně. Závěrečná otázka směřovaná k mladším žákům se ptala, co by žáci udělali, kdyby měli hodně peněz. Na tuto otázku odpovědělo osm respondentů, že by si peníze ušetřilo. Starší žáci od čtvrtých do devátých tříd měli otázky odlišné. Jednalo se například o otázky, zda mají žáci účet v bance a kdo jim na něj posílá peníze, na co peníze od rodičů dostávají a co si za ně kupují. Také zda a na co si peníze šetří. Celkem 53 z 80 dotázaných odpovědělo na tvorbu úspor kladně.

I přesto, že se v naší práci nezaměřujeme na zjišťování úrovně finanční gramotnosti žáků základních škol, pokládáme za důležité zmínit realizovaná šetření národního či mezinárodního charakteru. Šetření PISA ve tříletých cyklech zjišťuje úroveň čtenářské, matematické a přírodovědné gramotnosti patnáctiletých žáků ze zemí celého světa. Šetření PISA z roku 2012 bylo zaměřeno na tyto tři oblasti a navíc se uskutečnila volitelná testování mezipředmětového charakteru na finanční gramotnost a schopnost žáků řešit problémy. Toto testování je prvním mezinárodním testováním zaměřeným na hodnocení úrovně finanční gramotnosti. Do šetření se zapojilo celkem 18 států a testováno bylo přibližně 29 tisíc žáků (z toho 1207 českých žáků z 288 českých škol) V rámci šetření byly zkoumány čtyři kategorie finanční gramotnosti: peníze a transakce, plánování a hospodaření s financemi, riziko a výnos, finanční prostředí.¹⁰⁴

Nejvyšších průměrných výsledků dosáhli žáci ze Šanghaje, na druhém místě se umístili žáci z Belgie. Žáci z České republiky se umístili na šestém místě v žebříčku. Studie PISA z roku 2012 ukazuje, že žáci českých škol dosahují velmi dobrých výsledků v rámci zkoumaného vzorku.¹⁰⁵

Studie o úrovni finanční gramotnosti se orientují také na skupinu dospělých. Zmíňme studii Ministerstva financí z roku 2020. Sběr dat se uskutečnil během ledna roku 2020 a má sloužit také pro mezinárodní srovnání úrovně finanční gramotnosti mezi dospělými v rámci OECD.

¹⁰³ MAHDALOVÁ, Veronika. *Děti a peníze*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita.

¹⁰⁴ PALEČKOVÁ, RNDr. Jana, Mgr. Lucie ŘEZÁČOVÁ a Vladislav TOMÁŠEK. *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých žáků [online]*. Praha, 2014 [cit. 2020-08-30]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Narodni-zpravy/Ceska-skolni-inspekce-zverejnuje-zpravu-z-setreni>. Česká školní inspekce, s. 3–6.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 6–9.

Tato studie doplňuje měření z roku 2015¹⁰⁶, které bylo vytvořeno pro obdobné účely.¹⁰⁷ Cílovou skupinou sběru dat byla obecná populace České republiky starší 18 let, celkem byl sběr dat proveden na jednom tisíci osob. Studie se zaměřila na několik oblastí finanční gramotnosti: rozpočet, tvorba rezerv, finanční produkty a úvěry, obecné postoje, ochrana spotřebitele na finančním trhu a makroekonomie a matematika.¹⁰⁸

Ministerstvo financí vyvodilo z šetření několik zjištění. Prvním zjištěním je, že úroveň finanční gramotnosti se mírně zvýšila. Dalším poznatkem studie byla také rostoucí úroveň ekonomické zodpovědnosti lidí. Úroveň finančních znalostí se však nezvýšila. Lidé mají ke svým financím aktivnější přístup – stanovili si vlastní finanční cíle, začali si více spořit a také vytvářet finanční rezervy, omezili i své výdaje. Oproti roku 2015 se lidé také častěji klonili k možnosti získat radu od svých blízkým či od finančního odborníka. Dle výzkumu ale 20% lidí těžko vychází s penězi a 10% lidí má dlouhodobé problémy s běžnými náklady a vysoké dluhy.¹⁰⁹

4.2 Výzkumná sonda

Rádi bychom představili realizaci kvalitativní výzkumné sondy na pražské základní škole. Výzkumná sonda se zaměřuje na to, jak žáci základních škol nahlíží na úspory. Kvalitativní výzkumná sonda byla realizována prostřednictvím hloubkových polostrukturovaných rozhovorů. Rozhovory byly nahrány a doslovně přepsány. Realizace proběhla na podzim roku 2020 a byla vedena autorkou práce. Při přípravě, realizaci a tvorbě výsledků jsme se soustředili na stanovený výzkumný problém, který zní:

Jaké jsou postoje žáků druhého stupně základních škol ke tvorbě úspor?

4.2.1 Výzkumný vzorek

Výzkumné sondy se zúčastnili žáci pražské základní školy, konkrétně žáci šestých, sedmých a osmých tříd. Jelikož výzkum probíhal v době distanční výuky a musel být realizován v online

¹⁰⁶ *Výsledky měření finanční gramotnosti 2015: Jak se chováme na finančním trhu?* [online]. Ministerstvo financí České republiky, 21. 7. 2016 [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2754>

¹⁰⁷ *Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: celkové výsledky* [online]. Ministerstvo financí České republiky, 25. 6. 2020 [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>

¹⁰⁸ HAMPL, PhDr. Stanislav a ppm factum research s.r.o. *Finanční gramotnost 2020: Zprávy z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR*. Ministerstvo financí České republiky, 2020, s. 9–16.

¹⁰⁹ *Výsledky měření finanční gramotnosti 2020* [online], [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>.

prostoru, vybrali jsme k účasti ty ročníky, ve kterých výzkumnice působí zároveň jako učitelka dvou předmětů. Devátý ročník autorka práce neučí, žáci se s učitelem neznají a podmínky pro výzkum nejsou příliš optimální. Usoudili jsme, že by tato skutečnost mohla být překážkou pro kvalitně provedený rozhovor.

Pro účast na výzkumu byli žáci osloveni během online výuky. Výzkumnice žákům představila důvod a účel sběru dat, způsob sběru dat a další náležitosti ohledně souhlasu zákonného zástupce a anonymních výstupů z provedených rozhovorů. K výzkumné sondě se na základě dobrovolného souhlasu přihlásilo 19 žáků, se kterými byl výzkum následně realizován. Jednalo se o sedm žáků z šestého ročníku, sedm žáků ze sedmého ročníku a pět žáků z osmého ročníku.

4.2.2 Otázky v rozhovoru

V předchozích kapitolách jsme nastínili, že téma úspor a spoření je opravdu velmi široké a že na něj můžeme nahlížet různými způsoby. Právě proto jsme se snažili při tvorbě otázek, které budeme žákům klást, neodbočovat k jiným tématům. Nabízely by se otázky po programech ve škole na téma úspor, na vliv rodičů při tvorbě žakových úspor, na výši žakova kapesného. Zajímavá by byla také zjištění, jakým způsobem žakova rodina s volnými prostředky nakládá, nebo jaké finanční produkty žáci nebo jejich rodiče využívají. Všechny tyto otázky by nás ale odvrátili od našeho tématu, kterým je poznat pohled a názor dětí (žáků) na úspory. Vybrali jsme následujících sedm otázek, které by nám měly pomoci odpovědět na náš výzkumný problém. V našem rozhovoru necháváme prostor jak pro žakova doplnění k tématu, tak pro doplňující otázky ze strany výzkumnice. Ty jsou uvedeny vždy jako druhé v pořadí u dané otázky, případně vznikly na základě rozhovoru mezi výzkumnicí a dotazovaným.

Pro rozhovor jsme vytvořili následující otázky:

1. Jak bys velmi jednoduše vysvětlil/a pojem úspory?
2. Z čeho může člověk úspory vytvářet?
3. Myslíš, že jsou úspory důležité? Pokud ano, k čemu? Pokud ne, proč?
4. Máš své vlastní úspory? Proč ano/ne?
5. Jak své úspory vytváříš a na co je používáš?
6. Doporučil/a bys svým přátelům si úspory vytvářet? Proč ano/ne?
7. Znáš nějaký způsob, jak nebo kam si uložit své úspory?

První dvě otázky jsou vytvořeny s předpokladem rozsáhlejší odpovědi. Snaží se nahlédnout na žakovské pochopení pojmu úspory (co to je, jak vznikají, z čeho vznikají). Jedná se to otázky úvodní, dotazovaný se připraví na téma, o kterém bude rozhovor veden a výzkumnice si udělá

představu, jakým způsobem žák tématu rozumí. Třetí otázka navazuje na dvě předchozí. Žák vyjádří svůj názor k úsporám zatím nevztahený ke své osobě, ale obecně ke všem. Jeho odpověď bude dále rozvíjena. V případě záporné odpovědi se budeme dotazovat, proč úspory podle jeho názoru důležité nejsou, v případě kladné odpovědi naopak k čemu je vhodné úspory tvořit. Žákova odpověď nemusí být jednoznačná, na což může výzkumnice reagovat jinou doplňující otázkou.

Od čtvrté otázky se výzkum zaměřuje na žáka samotného. Úvodní otázkou je, zda má žák své vlastní úspory. V tomto případě může žák odpovědět různorodě. Pokud žák odpoví, že si úspory tvoří, můžeme položit doplňující otázku, proč se k tvorbě úspor rozhodl. V dalších otázkách bychom rádi zjistili, jakým způsobem si žák úspory vytváří a jak s nimi nakládá. V případě negativní odpovědi na vlastní tvorbu úspor můžeme položit doplňující otázky, zda by úspory chtěl mít, nebo proč si úspory nechce tvořit.

V šesté otázce je žák vyzván, aby řekl, zda by doporučil svému okolí, přátelům, blízkým ad., si úspory vytvářet. Přes předchozí otázky tedy dospějeme k dalšímu způsobu zjištění, jak žák na úspory nahlíží, tentokrát jako rádce a na základě svého vlastního uvážení.

Závěrečná otázka je částečně znalostní, ale opět nám pomůže k utvoření si celostního pohledu na žákovské vnímání tématu úspor. Je možné, že dotazovaný už některé způsoby uložení peněz zmínil během rozhovoru. I přesto je ale důležité tuto otázku položit znovu, aby měl žák možnost sdělit, o jakých variantách tvorby úspor zatím slyšel.

Na základě probíhajícího rozhovoru je možné přidávat další otázky vážící se k tématu. Tázaný má možnost kdykoli přispět dalšími informacemi, které by chtěl výzkumnici sdělit.

4.2.3 Průběh výzkumné sondy

Pro realizaci výzkumné sondy bylo z důvodu distanční výuky zvoleno online setkání přes platformu Google Meet. Rozhovory se uskutečnily dle časových možností žáků, nejčastěji v odpoledních hodinách po vyučování. Rozhovory proběhly v horizontu deseti dnů. Na začátku rozhovoru byli žáci seznámeni s účelem a délkou trvání rozhovoru, byli ubezpečeni o anonymitě výsledných výstupů a bylo jim znovu sděleno, že účast na rozhovoru je dobrovolná. Rozhovory byly nahrávány na základě souhlasu žáků. Nahrávky byly následně doslovně přepsány, během rozhovoru si výzkumnice dělala doplňující poznámky. V průběhu rozhovorů bylo znát, že výzkumnice se se žáky zná, atmosféra byla uvolněná a panovala zde vzájemná důvěra. Krom výše zmíněných částí rozhovoru měl žák v závěru rozhovoru možnost doplnit jakékoli informace nebo otázky, které ho k tématu ještě napadly. Zároveň mu bylo nabídnuto,

že v případě dalších otázek či zájmu o dané téma, se může na výzkumnici obrátit a mohou téma dále rozebrat. Během rozhovorů nedošlo k žádným významným komplikacím, problémům s připojením nebo dalším situacím, které by výzkum mohly ovlivnit.

5 VYHODNOCENÍ VÝZKUMNÉ SONDY

V návaznosti na realizovanou výzkumnou sondu bychom rádi vyhodnotili získané výsledky a interpretovali odpovědi žáků. V kapitole připomeneme otázky, které jsme pro rozhovor vytvořili a rozebereme odpovědi, které jsme od žáků získali. Během vedených rozhovorů výzkumnice pokládala i další doplňující otázky v návaznosti na žakovy odpovědi.

V některých případech používáme kvantitativní vyjádření souhrnu odpovědí, které je vždy doplněno o slovní vysvětlení. V několika případech uvádíme také autentické odpovědi žáků, abychom dokreslili význam jejich sdělení.

5.1 Výsledky výzkumné sondy

1. Jak bys velmi jednoduše vysvětlil/a pojem úspory?

První položená otázka byla otevřená. Získali jsme velmi různorodé pohledy žáků. Ve čtyřech případech se žáci otázky zalekli. Nevěděli, jak přesně pojem popsat. Po vybídnutí a ujištění, že se neptáme na přesnou definici, ale na jejich vlastní názor, na otázku odpověděli. Reakce ostatních žáků byly pohotové.

Několik žáků popsalo úspory jako šetření peněz nebo již našetřené peníze. Někteří tento pojem vysvětlili jako schování peněz na později. Odpovědi k této otázce byly rozsáhlé. Žáci často připojovali k vlastnímu vysvětlení pojmu i navrnutí příkladu. Jednou jsme se setkali s vysvětlením, že úspory tvoří pouze ten člověk, který má hodně peněz. Žáci zároveň uvedli také příklady tvorby úspor: za účelem koupě auta, notebooku nebo šetření peněz na školné. Osm žáků v rámci vlastního vysvětlení pojmu úspory sdělilo, že úspory jsou našetřené peníze do budoucna nebo na horší časy: „*kdyby se něco stalo...*“, „*...do potřebnějších dob*“, „*...taková rezerva*.“

Jedna žákyně uvedla, že úspory jsou peníze, které si šetří, aby si z nich mohla v osmnácti zaplatit vlastní bydlení.

Abychom lépe vystihli názory žáků, uvádíme některé příklady odpovědí.

„Jsou to peníze, který si spoříš pro sebe, aby sis potom mohl něco pořídit třeba.“

„Podle mě to znamená na něco si šetřit.“

„Kdyby se stala nějaká špatná věc, kdyby nás třeba vykradli, tak nějaký peníze mít uchovaný v bance.“

„Úspory jsou v zásadě našetřené peníze, ne?“

2. Z čeho může člověk úspory vytvářet?

Někteří žáci předběhli druhou položenou otázku již v rámci odpovědi na první otázku. I přesto jsme ale druhou otázku položili znovu. Všichni žáci sdělili, že úspory si tvoříme z peněz. Někteří připojili vysvětlení či zpřesnění. Ti, kteří svou odpověď dále nerozvedli, byli dotázáni, odkud se tyto peníze berou.

Většina žáků rozlišovala dva přístupy ke vzniku úspor. Byly to úspory tvořené dospělými a úspory tvořené dětmi. Žáci odlišovali příjmy z pracovního poměru od kapesného, například: „*No já ted' z kapesného a dospělý ze svého platu.*“ Jeden žák přímo použil pojem příjmy: „*No když má člověk nějaký příjem, tak si ho může našetřit...Můžou být z práce a já mám třeba od mamky kapesný.*“ Několik žáků zmínilo, že od patnácti let mohou spořit peníze také z brigády.

Jedna žákyně uvedla, že úspory mohou vznikat pouze z peněz, které si vydělá dospělý na výplatě. Na doplňující otázku, zda si úspory mohou vytvářet i děti odpověděla, že nikoliv, že je to možné až od 15 let, kdy mohou začít pracovat.

3. Myslíš, že jsou úspory důležité? Pokud ano, k čemu? Pokud ne, proč?

Tato část rozhovoru byla tvořena dvěma částmi. Každou jsme položili zvlášť. Na první část otázky, tedy zda se žákům zdají úspory důležité, odpověděli žáci kromě jednoho jednohlasně. Osmnáct žáků se shodlo, že úspory jsou důležité.

Představíme tvrzení žáka, jehož odpověď se neshodovala se zbytkem. „*Tak jak pro koho. Někdo něco hnedka uvidí a hnedka si to koupí, ale někdo si řekne tohle bych chtěl a bude si šetřit. Každý na to má jinej důvod a názor.*“ Na základě této odpovědi se domníváme, že žák otázku nepochopil jako otázku tazající se na jeho názor na důležitost úspor. Položené otázce nejspíše porozuměl tak, že se ptáme na důležitost úspor v životech lidí. V této souvislosti by se jeho odpověď dala interpretovat tak, že někteří lidé úsporám přikládají velkou důležitost, ale naopak někteří nad úsporami nepřemýšlí a kupují si to, co v danou chvíli chtějí nebo potřebují. Žákovi jsme položili ještě doplňující otázku, zda úspory považuje za důležité, či nikoliv. Na to odpověděl, že on je jako důležité považuje. Zmínil nutnost rozlišovat mezi tím, co člověk potřebuje a co bez rozmyslu kupuje.

Ostatních žáků jsme se zeptali, proč si myslí, že jsou úspory důležité. Zde jsme získali opět velmi různorodý souhrn odpovědí. Dvě žákyně upozornily na rizika půjček v důsledku nedostatečné tvorby úspor. Především mluvily o tom, že v případě, že by peníze nezbyly, tak je člověk nucen si peníze půjčit. V té chvíli nastává riziko, že nemusí být schopen půjčky splácet. Jedna žákyně důležitost úspor představila na situaci, kdy by mohla nastat krize, a rodiče by

mohli ztratit práci. V tom případě by potřebovali úspory na toto přechodné období, aby z nich mohli dál živit sebe a svou rodinu.

Dále žáci přikládali důležitost úspor zejména neočekávaným situacím (ztráta bydlení, finanční problémy, splátky...). Z úspor by tento problém financovali. „*Jakože si člověk třeba na něco šetří a pak třeba se jim rozbije plyn, tak ty úspory můžou použít na tu opravu a ne že by si museli půjčovat peníze.*“ Jedna žákyně podotkla, že díky úsporám se člověk může lépe dostat ze vzniklých problémů.

Jeden žák v souvislosti s touto otázkou rozlišil důležitost úspor. Konkrétně mluvil o úsporách na horší časy, kdy je potřebujeme v případě nouze. Ty jsou podle něho důležité. Druhý typ úspor je podle něj ten, kdy si šetříme na nějakou věc, kterou si chceme koupit. O těchto úsporách nemluvil jako o nezbytně důležitých.

4. Máš své vlastní úspory? Proč ano/ne?

V této a následujících otázkách jsme se přesunuli k žakovským zkušenostem s úsporami. Čtvrtá otázka byla tvořena dvěma částmi. V první části otázky jsme se zeptali, zda si žáci vytváří své vlastní úspory. Všichni dotazovaní kromě dvou žákyň uvedli, že si tvoří vlastní úspory. Jedna žákyně uvedla, že úspory do prázdnin měla, ale pak je utratila. Poté, co dostane příspěvek k narozeninám, chce úspory začít tvořit znovu. Další žákyně u této odpovědi sdělila, že si úspory tvoří a že se tím učí rozpoznávat drahé nebo zbytečné věci.

Jiný dotazovaný odpověděl, že peníze spoří v několika podobách. Jako jeden z mála žáků (o dalších budeme mluvit v poslední otázce) uvedl, že úspory má své, ale že mu také rodiče ukládají peníze na spořicí účtech.

V druhé části otázky jsme se posunuli k důvodům, proč si žáci své úspory vytváří. Pět žáků uvedlo, že si tvoří úspory, aby za ně mohli nakoupit dárky rodině k narozeninám nebo k Vánocům. Jeden žák odůvodnil svoji tvorbu úspor tím, že si šetří na důchod. Dva dotazovaní uvedli, že si peníze spoří do budoucnosti. Až budou starší, chtějí je použít na pořízení různých věcí, které budou potřebovat (například vlastní bydlení).

Pět žáků odpovědělo, že si úspory tvoří, aby si mohli koupit věc, kterou dlouho chtějí nebo potřebují. V odpovědích se často objevovala elektronika (šetří si na telefon nebo notebook). Jeden žák uvedl, že kromě toho, že uspořené peníze používá na koupi dárků k Vánocům a dalším obdobným příležitostem, tvoří si úspory na dražší věci, které si přeje. Ze svých úspor financuje část a na zbytek mu přispějí rodiče.

Odpověď jedné žákyně byla odlišná od ostatních. Žákyně sdělila, že si úspory netvoří kvůli svému věku. Kapesné od rodičů dostává, ale úspory si nevytváří, protože je zatím nemá na co využít. Uvádíme také její přesnou odpověď. *„No, nám rodiče dávají kapesný, ale já vlastně jsem si chtěla založit, že třeba budu každý měsíc dávat padesát korun, ale pak jsem si řekla, že vlastně nemám proč. Je mi jedenáct a bydlení a pronájem teď nemáme. Že prostě bydlení zařídí rodiče. Takže vlastně nemám svoje úspory.“* Zajímavé je, že žákyně v předchozích odpovědích zhodnotila tvorbu úspor jako velmi důležitou. Druhá žákyně, která odpověděla, že si úspory netvoří, zdůvodnila svůj názor již dříve zmíněnou odpovědí. Dle jejího názoru úspory mohou tvořit pouze osoby starší 15 let ze svých příjmů z brigády nebo ze zaměstnání.

5. Jak své úspory vytváříš a na co je používáš?

Pátou otázkou jsme opět rozdělili do dvou částí. Na druhou část otázky žáci v některých případech odpověděli v předchozí otázce. Otázku jsme znovu položili jen v případě, že jejich odpověď nebyla úplná nebo že jsme chtěli lépe pochopit její význam. Níže uvádíme výpovědi z této i předchozí otázky.

Polovina respondentů odpověděla, že své úspory vytváří z kapesného, které dostávají od rodičů. Pět z nich zmínilo, že dostávají také peníze k svátku, narozeninám nebo od babiček a dědečků. Tyto příležitostně získané peníze ke svým úsporám připojují. Dva žáci zmínili, že občas získají příspěvek za dobré výsledky ve studiu, jeden žák konkrétně za dobré známky v průběhu roku, druhá žákyně za hezké vysvědčení.

Někteří z dotazovaných si tvoří úspory z výdělků z práce. Tři žáci pomáhají svým rodičům (pomoc tatínkovi, pomoc s mytím auta, pomoc s úklidem v hotelu), jedna žákyně pomáhá babičce na zahradě. Za tuto pomoc dostanou finanční odměnu, kterou si přikládají ke svým úsporám. Posledně zmiňovaná žákyně ke své tvorbě úspor dodala, že si je tvoří, protože v danou chvíli nic nepotřebuje. Až se jí něco bude líbit, koupí si to z našetřených peněz. Žákyně, která si šetří peníze za pomoc rodičům v hotelu, uvedla, že zatím neví, na co ušetřené peníze použije, ale že i přesto si úspory tvoří. Zatím nikdo z žáků nemá výdělek z placené brigády, jelikož ještě nedosáhli věku 15 let.

Uvedme myšlenku žákyně, kterou doplnila otázku k vlastním úsporám. *„No jako, já si tam dám všechny (peníze) a vždycky kouknu, kolik jich mám. Když si chci jít koupit něco do nákupáku, tak si беру jen málo peněz třeba na oblečení. A když chci nějaký značkový drahý oblečení, který si dlouho přeju, tak si hodně našetřím, aby mi nezbyla třeba jen dvoustovka. Vždycky si vezmu tolik, kolik to stojí, třeba šest set. A už si pak nic jiného nekupuju.“* Tato

výpověď nám přijde velmi zajímavá, protože ukazuje způsob přemýšlení o vlastních úsporách a o nakládání s nimi. Žákyně si vymezí sumu peněz, za kterou chce koupit například oblečení. Více peněz si do obchodu nebere, aby je zbytečně neutratila. Zároveň pokud šetří na nějakou věc, kterou si chce pořídit, ví, že by si měla našetřit peněz více, aby jí po koupi této věci zbyla část úspor do budoucna.

6. Doporučil/a bys svým přátelům si úspory vytvářet? Proč ano/ne?

Kromě dvou žáků všichni respondenti odpověděli, že by doporučili svému okolí si úspory vytvářet. V návaznosti na jejich odpověď jsme položili doplňující otázku: Proč by jim žáci tvorbu úspor doporučili nebo jakým způsobem by jim důležitost tvorby úspor vysvětlili?

Jeden dotazovaný jako příklad důležitosti úspor sdělil, že v případě, kdy naspořené peníze nemáme, můžeme v důsledku exekuce ztratit bydlení a majetek. Jiná žákyně jako důvod, jak by svého kamaráda přesvědčila o důležitosti úspor, uvedla, že tvorba úspor je variantou, jak se vyhnout zbytečnému půjčování peněz.

Neobvyklá je odpověď žákyně, která zmínila, že by určitě svému kamarádovi tvorbu úspor doporučila. Nechtěla by ale, aby se její kamarád vzdal všech radostí a musel si všechny peníze šetřit. Dodala, že si člověk může koupit něco drobného, aby si udělal radost, ale současně by měl myslet na tvorbu rezervy. Další žákyně uvedla argument, že tvořit si úspory je dobrá zkušenost, kterou se člověk učí nové věci do života. Především pak, že se učí hospodařit s penězi.

Jiná dívka k doporučení o tvorbě úspor připojila, že nejde jen o tvorbu úspor, ale že tím pomáháme naší psychice. Jsme klidnější, když víme o rezervních penězích, které můžeme použít. Další z respondentů by argumentoval především tím, že mohou přijít horší časy. Zejména tomu může nastat u osob, které podnikají. Jako příklad uvedl současnou situaci s koronavirovou krizí, při které někteří podnikatelé dopadli velmi špatně a nyní využívají dříve vytvořené úspory.

Dívka, která i ve čtvrté otázce odpověděla, že si úspory netvoří, potvrdila svůj názor také v této odpovědi. „*No podle toho, jak je starej, co chce dosáhnout. Pokud ten člověk chce cestovat, tak třeba bude potřebovat úspory, ale pokud je člověk mladej, nebo je dítě, tak pokud si nechce koupit něco velkého, což já zrovna nechci, tak je podle mě mít nemusí, ale může.*“ Tato odpověď společně s tou předchozí dotváří dívčinu představu o úsporách. Úspory jsou dle jejího názoru pro ty, kteří vědí, na co je přesně využít. Sebe vidí jako dítě, za které platí nezbytné věci (bydlení, strava, oblečení ad.) rodiče. Nevnímá jako nezbytné vytvářet si vlastní úspory.

Z jejích dalších odpovědí je zřejmé, že v dospělosti už si vlastní úspory vytvářet chce, a také by to ostatním doporučila.

Uvedme ještě odpověď žáka, který již v předchozích otázkách zmínil, že kromě vlastních úspor mu spoří ještě rodiče na spořicí účty. „*Tak jako určitě je to dobrý si spořit, ale přeci jenom je to na tom člověku. A taky záleží kdy. Protože, myslím si, že potom v dospělosti je mít nějaký úspory nutný, mít nějakou zálohu. Ale ve chvíli, kdy si nemusíš platit jídlo a bydliš, vlastně kdy nemusíš spoustu věcí a dostáváš peníze, jen abys je využil ke svým zájmům, tak mi to přijde, že je to asi... No určitě bych to doporučil, když nevíš, co s těma penězma, tak je dát někam jinam a nepoužívat je na zbytečnosti...*“ Tato odpověď se blíží odpovědi předchozí žákyně. Žák zvažuje, jestli by doporučil všem tvořit si úspory. Z jeho odpovědi částečně vyplývá, že v dospělosti tvorbu úspor vnímá jako nezbytnou součást života, ale že váhá v případě svých vrstevníků. U těch doporučuje tvořit si úspory v případě, že mají peněz přebytek a nevěděli by, jak s nimi naložit.

7. Znáš nějaký způsob, jak nebo kam si uložit své úspory?

V otázce tážající se po způsobu uložení úspor všichni žáci představili základní dva způsoby – uložení peněz do banky a úschova doma. Osm žáků uvedlo tyto dvě odpovědi okamžitě jako dva možné způsoby uložení úspor. Další žáci nejdříve odpověděli jeden způsob. Častěji odpovídali, že úspory se ukládají do banky. Proto se jich výzkumnice dodatečně zeptala, kam si ukládají úspory oni. V tu chvíli všichni doplnili druhý způsob ukládání – tedy spoření doma v kasičce, v prasátku nebo v peněžence.

Dvě žákyně zmínily možnost uschovat úspory do trezoru, který můžeme mít buď doma, nebo v bance. Jednou byl zmíněn spořicí účet jako způsob uložení peněz do banky.

V této otázce jsme ještě od jednoho žáka získali odpověď, že je možné si peníze ukládat na stavební spoření. Tento žák také udělal zajímavé rozlišení způsobu ukládání peněz: „*Buď to dětský spoření do kasičky, nebo teď už spíš dospělácký na bankovním účtu.*“

Žák, kterého jsme několikrát zmiňovali, mluvil o dalších způsobech ukládání peněz v předchozích otázkách. Nyní téma dále rozvedl. Připomněl, že je možné uschovávat úspory doma v kasičce, na běžném účtu v bance nebo také na účtu stavebního spoření. Jako výhody stavebního spoření uvedl, že část peněz přispívá také stát, a tudíž se tento typ spoření vyplatí. Na druhou stranu ale zmínil, že peníze ze stavebního spoření není možné vybrat několik let. Úspory jsou na účtu k využití až ve vzdáleném období. Žák nedoporučil dát na stavební spoření všechny úspory, ale nechat si zálohu například na běžném účtu v bance.

Jiné typy uložení peněz v bance žáci neznali. Jedna žákyně uvedla, že úspory můžeme vložit do nemovitostí. Požádali jsme ji o bližší vysvětlení této odpovědi. „*No, jakože do těch nemovitostí vložíte nějaký peníze a oni se vám potom vrátěj.*“ Tento způsob nakládání s úsporami byl zmíněn pouze jednou.

5.2 Shrnutí a diskuze

Představme nyní závěry, které vyvozujeme ze získaných odpovědí v realizovaném výzkumu. I přesto, že byl výzkumný vzorek malý, myslíme si, že sonda ukázala zajímavé postřehy a představila pohled žáků druhého stupně základních škol na úspory.

V úvodu je nezbytné podotknout, že všech devatenáct žáků rozumí pojmu úspory. Nešetkali jsme se s případem, že by žák pojem neznal nebo ho nedokázal vlastními slovy vysvětlit. Všechna žákovská vysvětlení se přibližovala ekonomické definici, tedy že úspory jsou ta část disponibilního důchodu, která není využita na spotřebu. Žáci si pod pojmem úspory představili tvoření úspor (finanční rezervy) z peněz, které je možné získat z kapesného, brigády nebo platů v zaměstnání. Aniž by byli žáci vyzváni, někteří okamžitě s tímto pojmem zdůraznili jeho důležitost. V následující otázce se převážná většina žáků shodla, že tvorba úspor je důležitá. To považujeme jak za zajímavé, tak za velmi přínosné.

Důvody, proč jsou úspory důležité, se v mnoha případech lišily. Různorodé odpovědi bychom obecně shrnuli do pojmů: rezerva na horší časy nebo peníze uspořené na konkrétní věc. Tyto dva pohledy u žáků dominovaly. Někteří na úspory nahlíželi v celkovém hledisku – tedy že úspory tvoříme jako rezervu, kdyby se v budoucnosti stala neočekávaná situace. V tom případě úspory tvoří jistotu a mohou být použity v případě nedostatku peněz nebo při výpadku běžných příjmů. Druhým pohledem žáků byl přístup k jejich vlastním úsporám – tedy způsob odkládání peněz na věc nebo činnost, kterou si přejí a chtějí si ji koupit. Žáci několikrát zmínili, že je potřeba zvažovat nezbytnost koupě různých věcí a varovali před nakupováním věcí bez rozmyslu. V tomto případě žáci projeví velkou empatii k nakládání s vlastními financemi. Ukázali, že nad nakupováním věcí se zamýšlejí a peníze si šetří na to, co považují za nutné vlastnit. Někteří dokonce přiznali, že zatím nemají nic vytouženého, a proto si dál tvoří úspory, které použijí někdy v budoucnu. Často žáci zmínili, že oni sami si úspory tvoří, aby z těchto našetřených peněz mohli nakoupit dárky k různým příležitostem pro členy rodiny. Jeden ze žáků připomněl, že tím, že je starší, už nekupuje zbytečnosti a může si více šetřit.

Ve většině případů si žáci tvoří úspory z kapesného, velká část z nich získává další příspěvky k různým příležitostem (vysvědčení, dobrá známka ve škole, narozeniny a svátek atp.). Někteří

žáci mají možnost získat další příjmy za pomoc rodičům – konkrétně se jednalo o pomoc s mytím auta, úklid domácnosti nebo pomoc s úklidem v hotelu. Žáci zmínili, že tyto příjmy si opět přidávají k vytvořeným úsporám.

Rozdílný pohled na tvorbu úspor se ale v odpovědích vyskytl. Dvě žákyně si úspory netvoří – jedna z nich to v důsledku svého věku nepovažuje za nutné. Také v důležitosti tvorby úspor se některé odpovědi rozcházely. Několik žáků vyjádřilo názor, že tvorba úspor není v jejich věku tak důležitá, ale stává se nezbytnou ve věku dospělém. Shrnuli bychom to tedy tak, že tvorba úspor je očima žáků důležitá. Všichni jí důležitost přikládají v dospělém věku, v dětském věku se k její důležitosti staví někteří z nich. Uveďme ale, že jedním z argumentů pro tvorbu úspor v dětském věku bylo, že se žákyně snaží rozpoznávat důležité a nedůležité nákupy a také předražené výrobky.

V závěru rozhovoru jsme se přesunuli k otázce ohledně ukládání vytvořených úspor. Téměř všichni dotazovaní představili dva základní způsoby – ukládání v hotovosti doma (kasička, peněženka, prasátko) nebo na bankovním účtu. Jednou byl zmíněn spořicí účet a dvakrát stavební spoření. V této otázce se ukázalo, že žáci neznají příliš způsobů, jak s úsporami nakládat. Většina z nich má úspory uložené v hotovosti u sebe doma, bankovní účet má jen malé množství z nich. Téměř nikdo ze žáků neznal další bankovní produkty, které pro uložení úspor nabízejí vhodné podmínky. Pouze jedna z dotazovaných zmínila uložení úspor do reálných investičních příležitostí (konkrétně do nemovitostí). V rozhovorech jsme nepostřehli zmínky o kladech a záporech bankovních produktů. Dvě žákyně sdělily, že peníze mají především v hotovosti, protože z účtu je musí vybírat, a to jim zabírá čas. Jeden žák se přiblížil pojmu likvidita peněz – v souvislosti se stavebním spořením. Připomněl, že uložené peníze na tento účet není možné několik let vybrat. Tato skutečnost nám tedy ukazuje, že žáci mají velmi nízké povědomí o možnostech nakládání s úsporami. Nejspíše zatím nepřemýšlejí o pojmech výnos, riziko nebo likvidita a nevytvářejí si doplňkové účty v bankách. Myslíme si, že důvodem k nedostatečné informovanosti a zájmu je také to, že žáci zatím neprošli během svého studia na druhém stupni základní školy výukou finanční gramotnosti. Zároveň je nutné zmínit, že věk dotazovaných je velmi nízký (od jedenácti do čtrnácti let), což může mít vliv na hlubší znalosti o bankovních produktech.

Celý výzkum proběhl bez větších komplikací. Žáci se k rozhovorům hlásili dobrovolně a ve svých otázkách byli otevření. Myslíme si, že kladené otázky byly zvoleny dobře a že postihly všechny způsoby, jak nahlédnout na úspory očima dětí. Připomeňme, že jsme si před

výzkumem stanovili výzkumný problém: **Jaké jsou postoje žáků druhého stupně základních škol ke tvorbě úspor?**

Rádi bychom shrnuli, že postoje žáků k tvorbě úspor jsou převážně kladné. Žáci považují úspory za důležité a tvorbu úspor by většina z nich doporučila. Žáci dokázali vystihnout důvody a vysvětlení, proč a z jakého důvodu úspory tvořit. Během výzkumu varovali před situacemi, které mohou v životě nastat, což považujeme za velmi přínosné vzhledem k jejich věku a životním zkušenostem. V rozhovorech mluvili o rizicích podnikání, ztráty zaměstnání, ztráty bydlení a upozorňovali na to, že právě úspory jsou prostředky, které nám z podobných problémů mohou pomoci.

Většina ze žáků si tvoří úspory. Na základě výzkumu se ukázalo, že úspory netvoří pro malichernosti, ale že přemýšlí nad tím, do čeho peníze vložit. Nejčastěji žáci úspory vztahují k zajištění v dospělosti, dále chtějí úspory využívat k nákupu dárků nebo dražších věcí (často elektroniky).

Výzkum ukázal, že se žáci neorientují v nabídce bankovních produktů a dalších způsobů uložení peněz. Tento jev přikládáme tomu, že zatím neprošli výukou finanční gramotnosti. Jen tři z nich mluvili o jiných způsobech než o uložení peněz do banky nebo v hotovosti. Na druhou stranu musíme ocenit znalost těchto dvou základních způsobů, která ukazuje, že žáci o úsporách přemýšlí.

Výzkum proběhl na základě rozhovorů a výsledky jsou kvalitativní. Z velmi malého vzorku dotázaných není možné vytvořit obecné závěry a generalizovat odpovědi. Je ale důležité zmínit, že právě tato skromná sonda do života žáků představila nová zjištění a přinesla nový pohled na danou věc. Jsme rádi, že realizované rozhovory přinesly tyto nové poznatky a obohatily jak čtenáře, tak výzkumníci o novou inspiraci, jak přistupovat k výuce finanční gramotnosti u žáků druhých stupňů základních škol.

V závěru tohoto shrnutí ještě dodejme, že realizovaný výzkum nás inspiroval k možným novým pohledům na úspory očima dětí. Bylo by zajímavé nahlédnout na různé věkové kategorie a jejich proměnu v přístupu k úsporám. Doporučili bychom realizaci výzkumu se žáky středních škol, kteří již mají možnost vydělávat si peníze na brigádě. Bylo by přínosné sledovat, jak nakládají s vydělanými penězi. Ve výzkumu bychom mohli také zjistit, zda a proč mají brigádu. Dále doporučujeme zaměřit se na téma spoření očima dětí z dětských domovů. Tyto děti nemají tradiční rodinné zázemí, na které jsme zvyklí. Po odchodu z dětského domova se

musí finančně zajistit a být zodpovědní za své výdaje. Myslíme, že by bylo zajímavé sledovat přístup těchto respondentů k úsporám a očekávání od samostatného finančního zajištění.

Na základě výzkumné sondy jsme dospěli k několika závěrům. Na těchto zjištěních představíme v následující kapitole didaktické aktivity. Ty ukazují způsob, jakým může učitel napomoci žákovi ve vnímání úspor.

6 DIDAKTICKÉ AKTIVITY PRO ŽÁKY ZÁKLADNÍCH ŠKOL

V předchozích částech diplomové práce jsme se od teoretického pojetí ekonomického tématu úspor přesunuli k realizovanému výzkumu. Ten se zabýval pohledem žáků na úspory. Nyní jsme se dostali do třetí a závěrečné části. Na dříve realizovaných výzkumech, které se dotýkají velmi často tématu finanční gramotnosti, můžeme ukázat, že finanční gramotnost chápeme jako specializovanou součást ekonomické gramotnosti. Týká se nejen dospělých, ale také žáků základních škol. V životech žáků hraje zásadní roli také škola, která jim poskytuje nové informace, inspiraci, sociální vazby a mnoho dalšího. Zde bychom rádi položili velmi otevřenou otázku: Jakým způsobem může škola napomáhat dětem v přemýšlení o úsporách?

V této kapitole představíme instituce, základní dokumenty, učebnice a metodiky a také další organizace, které vytváří školám širokou záštitu pro výuku finanční gramotnosti. Tu bychom mohli definovat jako „*soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb.*“¹¹⁰ Představíme dvě didaktické aktivity, ve kterých ukážeme, jakým způsobem je možné pracovat s žáky ohledně tématu spoření peněz. Aktivity částečně reagují na výsledky realizovaného výzkumu.

Oblast úspor a spoření, která tvoří část finanční gramotnosti, je pro žáky jednou z nejtěžších. Jedná se o téma do jisté míry abstraktní. Zároveň propojuje matematickou gramotnost prostřednictvím vzorových příkladů a výpočtů. Abstraktnost může žáky svádět k iluzi, že naspořit si určitou sumu peněz může být velmi snadné a současně se jim může zdát, že se nemohou zadlužit. Právě proto je důležité pracovat ve výuce s reálnými fakty, ukázkovými příklady, případně i se zkušenostmi ze života. Není cílem žáky strašit před finančním životem, ale ani je uvádět do iluzí, které jim mohou do budoucna uškodit. Oblast finanční gramotnosti může žákovi pomoci se připravit na dvě těžká životní rozhodnutí – jak nakládat s volnými finančními prostředky a jak řešit dluhové situace.¹¹¹

¹¹⁰ *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách. Společný dokument Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vypracovaný na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 [online] 2007. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach-1>, s. 7.*

¹¹¹ SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Manuál pro učitele.* Praha: Scientia, 2008, s. 123.

V úvodu kapitoly se v krátkosti zaměříme na základní dokumenty, které pojednávají o tématu finanční gramotnosti, a z nich částečně vycházející rámcové vzdělávací programy, které finanční gramotnost zahrnují do svých výstupů. Tyto vzdělávací programy jsou vytvářeny centrálně a specifikují požadavky pro jednotlivé stupně a obory vzdělání. Formují také pravidla pro utváření školních vzdělávacích programů. V druhé části představíme metodiky a příručky pro učitele na základních a středních školách, dále učebnice a studijní materiály vhodné pro použití ve výuce. Naši pozornost si zaslouží také celorepublikové projekty a iniciativy, které se snaží podporovat výuku finanční gramotnosti. V třetí části se seznámíme se dvěma didaktickými aktivitami. Ty jsou přizpůsobeny druhostupňovým žákům, na něž jsme se v této práci prioritně zaměřili.

6.1 Strategie finančního vzdělávání

Během procesu transformace naší ekonomiky v tržní hospodářství se rozvinula potřeba zařadit do vzdělávání nejen výchovu k ekonomickému myšlení, ale také finanční gramotnost a vzdělávání. Na základě toho byly zpracovány dva klíčové dokumenty. Prvním je Národní strategie finančního vzdělávání¹¹², druhým je Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách^{113, 114}.

Cílem dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání z roku 2010 je vytvoření systému finančního vzdělávání, který by pomohl navýšit úroveň finanční gramotnosti v České republice. Stanovené cíle jsou v souladu se základními cíli vzdělávání. Podporují tvorbu a prisvojování si kompetencí definovaných v rámcových vzdělávacích programech pro základní a střední vzdělávání.¹¹⁵ Na začátku roku 2020 byla vládou České republiky schválena nová Národní strategie finančního vzdělávání 2.0 (NSFV)¹¹⁶, která si určuje za cíl vytvořit podmínky pro dlouhodobý růst úrovně finanční gramotnosti u obyvatel České republiky. Strategie nahrazuje

¹¹² *Národní strategie finančního vzdělávání* [online], Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>.

¹¹³ *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online], [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach-1>.

¹¹⁴ KUTHAN, Robert, Naděžda PELCOVÁ a Zbyněk ZICHA, ed. *Kapitoly z didaktiky filosofie, etiky a společenských věd*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018, s. 307–308.

¹¹⁵ *Národní strategie finančního vzdělávání* [online], [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>.

¹¹⁶ *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0: změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu* [online]. Ministerstvo financí ČR, 2019. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://financniagramotnost.mfcr.cz/cs/aktuality/2020/vlada-schvalila-narodni-strategii-financ-3192>

dokument z roku 2010. Zaměřuje se na finanční vzdělávání ve skupině dospělých osob, především pak na skupiny sociálně ohrožených lidí, jako jsou například senioři, nezaměstnaní nebo lidé v hmotné nouzi. Strategie by se měla zaměřit také na osoby, které lidem ohroženým pomáhají – zaměstnanci sociálních služeb a úřadů práce, policisté atp.¹¹⁷ Strategie „2.0“ na dokument z roku 2010 navazuje také v myšlence dvoupilířového systému vzdělávání. Zahrnuje počáteční finanční vzdělávání (které převážně zajišťuje stát skrze předškolní a školní vzdělávání) a další finanční vzdělávání zaměřené pro další skupiny (viz dříve zmiňované skupiny dospělých osob). Garantem počátečního vzdělávání je stát (zejména prostřednictvím Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy), odbornou podporu při implementaci poskytuje Ministerstvo financí.¹¹⁸

Dokument Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách rozděluje finanční gramotnost do tří složek – peněžní, cenové a rozpočtové. Dále je vyzdvížena také oblast daňová. Zajímavostí je, že dokument zmiňuje i další oblasti života (a s nimi spojenou gramotnost), které se k finanční gramotnosti nezbytně váží – gramotnost právní, numerickou nebo informační.¹¹⁹

Připomeňme dokument Strategie finančního vzdělávání¹²⁰, na jehož základě vstoupila výuka finanční gramotnosti do škol jako povinná (na středních školách v roce 2009, na základních školách v roce 2013).¹²¹

6.2 Rámcové vzdělávací programy

Na základě Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha), který formuloval novou kurikulární politiku, byl zaveden nový systém kurikulárních dokumentů. Dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň kromě Národního programu rozvoje vzdělávání v ČR zahrnuje také rámcové vzdělávací programy, které

¹¹⁷ *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online], [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/aktuality/2020/vlada-schvalila-narodni-strategii-financ-3192>.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 6.

¹¹⁹ *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách* [online], [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach-1>.

¹²⁰ *Strategie finančního vzdělávání: ve znění koncepčního materiálu vytvořeného MF* [online], Ministerstvo financí, 2007. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/strategie_fin-vzdelavani_cr_200710.pdf

¹²¹ *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0* [online], [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/aktuality/2020/vlada-schvalila-narodni-strategii-financ-3192>, s. 4.

vymezuji závazné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy vzdělávání (předškolní, základní a střední). Školní úroveň pak tvoří školní vzdělávací programy jednotlivých škol.¹²²

Zaměříme se nyní na rámcové vzdělávací programy pro základní vzdělávání, ve kterých je téma finanční gramotnosti zařazeno do dvou vzdělávacích oblastí. Na prvním stupni základní školy se vyučuje ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Konkrétně se finanční gramotnost nachází v tematickém okruhu Lidé kolem nás.¹²³ Na druhém stupni základní školy je finanční gramotnost zařazena do vzdělávací oblasti Člověk a společnost.¹²⁴

Téma úspor a spoření je v rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání zařazeno do vzdělávací oblasti Výchova k občanství v tematickém okruhu Člověk, stát a hospodářství. Z očekávaných výstupů v tomto tematickém okruhu se nejvíce přibližují k našemu tématu výstupy:

- *„dodržuje zásady hospodárnosti a vyhýbá se rizikům při hospodaření s penězi;*
- *vysvětlí, jakou funkci plní banky a jaké služby občanům nabízejí;*
- *uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky a způsoby krytí deficitu.*“¹²⁵

S výukou finanční gramotnosti se můžeme setkat v mnoha školních předmětech. Vychází ze zvážení školy a z jejího školního vzdělávacího programu. Jedná se o předměty Výchova k občanství, Člověk a svět práce, také o předmět Matematika a její aplikace nebo Informační a komunikační technologie. Je doporučeno vytvořit nový vyučovací předmět, který bude zaměřený přímo na finanční gramotnost.¹²⁶

6.3 Metodiky pro výuku finanční gramotnosti

V posledních letech dochází ke vzniku příruček a metodik, které představují příklady dobré praxe, a také vzorové příklady a cvičení. Přípravuje je Ministerstvo školství, mládeže

¹²² *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online], Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/43792_1_1/, s. 5.

¹²³ Tamtéž, s. 51.

¹²⁴ Tamtéž, s. 51.

¹²⁵ Tamtéž, s. 58–59.

¹²⁶ *Finanční gramotnost* [online]. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů [cit. 2020-08-06]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>.

a tělovýchovy a další pedagogické instituce, odborně je zaštiťuje Ministerstvo financí.¹²⁷ Metodiky navazují na strategie finančního vzdělávání, jež byly uvedeny v předchozí kapitole.

Národní ústav odborného vzdělávání připravil v roce 2008 metodickou příručku pro učitele s názvem *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*¹²⁸, která slouží učitelům k seznámení se s potřebnými poznatky. Kniha nabízí vysvětlení tematických okruhů společně s příklady vhodnými k použití ve výuce.¹²⁹ Na tuto příručku navazuje kniha *Finanční gramotnost: úlohy a metodika*¹³⁰, která nabízí série cvičení spolu s řešením pro procvičení tématu. Úvodní slovo v metodické příručce od autorek Hesové a Zelendové¹³¹ začíná velmi pěknou a výstižnou otázkou. „*Rozšíří žáci současných škol řady dlužníků, nebo si budou umět s financemi poradit?*“¹³² Téměř celá příručka je sestavená z příkladů dobré praxe z různých škol v České republice. Alena Hesová se podílela také na tvorbě útlého metodického doporučení pro výuku finanční gramotnosti¹³³. Velmi jednoduše jsou v této publikaci popsány zásady pro výuku finanční gramotnosti. Obsahuje rady, jak výuku obohatit nebo čemu se ve výuce vyvarovat. Závěr příručky tvoří odkazy na pomůcky, nástroje a další informační zdroje. Jelikož autorka v příručce doporučuje práci s inscenačními metodami a zařazování didaktických her, odkazují některé závěrečné zdroje právě na již existující a dostupné podklady k těmto metodám práce.

6.4 Učebnice pro výuku finanční gramotnosti

V průběhu posledních několika let dochází k rozmachu vydávání učebnic finanční gramotnosti, které mají sloužit k podpoře výuky na základních a středních školách. Pro prvostupňové žáky jsme jako ukázkový příklad vybrali učebnici a pracovní sešit od nakladatelství Fortuna¹³⁴. K našemu tématu se v učebnici vztahují kapitoly o majetku, hospodárnosti, vlastnictví, dále

¹²⁷ KUTHAN, Robert, Naděžda PELCOVÁ a Zbyněk ZICHA, ed. *Kapitoly z didaktiky filosofie, etiky a společenských věd*, s. 309.

¹²⁸ KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ KLÍNSKÝ, Petr a Danuše CHROMÁ. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009.

¹³¹ HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, divize VÚP, 2011.

¹³² Tamtéž, s. 5.

¹³³ HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013.

¹³⁴ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011.

kapitola o potřebách a uspokojení potřeb. Jedna z kapitol je věnována hospodaření domácnosti – příjmy a výdaje domácností, způsob sestavení rozpočtu, typy rozpočtu. U způsobu nakládání s penězi v přebytkovém rozpočtu je vysvětlen nejen princip spoření a investic, ale také navrhnuo řešení útraty přebytku na vlastní potřeby. U schodkového rozpočtu žák zjišťuje nebezpečí různých řešení nedostatku peněz ve vlastním rozpočtu (půjčky od kamaráda, půjčky od banky, rezignace na placení nutných výdajů). Nalézají také vhodná řešení – například zvýšení příjmů (a) nebo snížení výdajů. Velmi naučná je hra v pracovním sešitě nazvaná „*Našetříš si?*“¹³⁵, která žákovi pomáhá vizuálně i prakticky představit nutnost rozvahy při utrácení peněz a náročnosti uspořeni si určitého finančního obnosu.

Nakladatelství Fortuna vydalo navazující učebnici¹³⁶ pro druhý stupeň základních škol. Téma je rozšířeno o problematiku inflace ve vztahu ke spoření peněz. Spoření a investice jsou v učebnici hlouběji rozebrány. Objevuje se zde téma finančních produktů a pro nás velmi zajímavé představení možnosti výnosů u produktů sloužících k ukládání peněz. Učebnice představuje také možnost spoření peněz doma (v peněžence, v kasičce), ale zároveň zobrazuje klady a rizika s tím spojená. Žáci se dozvídají o finančních produktech, především o běžném a spořicímu účtu, o termínovaných vkladech, vkladních knížkách, stavebním spoření ad. V závěru učebnice je uvedena tabulka s velmi přehledným porovnáním finančních produktů a jejich očekávaným výnosem a rizikem spojeným s vkladem peněz. K učebnici jsou vytvořeny tři pracovní sešity, pro naše potřeby bychom využili díl druhý a třetí¹³⁷.

Další učebnicí pro druhý stupeň, kterou jsme vybrali k porovnání, je učebnice Finanční gramotnost¹³⁸ od nakladatelství Computer Media. Témata vztahující se k naší práci najdeme v kapitole Hospodaření domácnosti, ve které je lehce nastíněna role úspor a zadlužování. Důraz je kladen na praktické procvičování v ověřovacích příkladech, v nichž žáci řeší reálné situace a tím se prakticky učí tématu. Kapitola o finančních produktech je zaměřena více na otázku úvěrů než na otázku spoření peněz. Až poslední část této kapitoly stručně pojednává o způsobech spoření, ve kterých uvádí spoření do pokladničky, spořicí účet, termínované vklady a stavební spoření. Neopomínají kapitolu investování peněz a dalšího zhodnocování peněz

¹³⁵ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy. Pracovní sešit*. Praha: Fortuna, 2011.

¹³⁶ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011.

¹³⁷ JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy. Pracovní sešit II. Hospodaření domácnosti*. Praha: Fortuna, 2011. Srov. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy. Pracovní sešit III. Finanční produkty*. Praha: Fortuna, 2011.

¹³⁸ NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIRÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost: učebnice žáka*. 3. akt. vyd. Prostějov: Computer Media, 2016.

v oblastech akcií, dluhopisů, podílových fondů a investic do uměleckých děl a drahých kovů. V krátkosti představuje také důchodové a penzijní připojištění.

Učebnice od nakladatelství Fraus¹³⁹ nahlíží na téma úspor a investic poněkud odlišným způsobem. Spoření a dluh staví do kontrastu a představuje na ně různé pohledy. Zároveň přináší otázku, zda je koupě auta spíše investicí nebo spotřebou (a připomíná náklady spojené s provozem, s financování koupě ad.). Na následujících stránkách dochází k podrobnějšímu pohledu na úspory a možnosti, jak s nimi naložit. Na finančních produktech představuje způsoby krátkodobého a dlouhodobého spoření peněz. Velmi důkladně představuje téma investic, které rozděluje na investice finanční a reálné.

Nakladatelství Scientia připravila dva pracovní sešity¹⁴⁰ pro výuku finanční gramotnosti. Pro učitele je k dispozici manuál¹⁴¹. Naším tématem se zabývá druhý pracovní sešit, který je trefně nazván „Aby peníze nezahálely“. Na příbězích a příkladech žákům ukazuje problematiku úspor a dluhů a vliv inflace. Manuál je rozšířen o krátký úvod k dané kapitole, o výčet výstupů v rámcových vzdělávacích programech a o řešené příklady.

Vnímáme jako důležité představit studijní materiály i pro další skupiny osob. Učitelé na středních školách mohou pro své žáky vybírat například z těchto učebnic:

- Finanční vzdělávání pro střední školy¹⁴²;
- Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek¹⁴³;
- Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy¹⁴⁴.

Další skupina osob, pro kterou vznikají publikace ke studiu finanční gramotnosti, je široká veřejnost. Ke studiu či získání doplňujících informací můžeme využít publikace:

¹³⁹ KAŠOVÁ, Jitka a Lukáš ISTENČIN. *Výchova k finanční gramotnosti: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2012.

¹⁴⁰ SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Pracovní sešit 1*. Praha: Scientia, 2008. Srov. SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Pracovní sešit 2*. Praha: Scientia, 2008.

¹⁴¹ SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Manuál pro učitele*.

¹⁴² DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, 2011.

¹⁴³ BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek*. 4. vyd. Plzeň, 2016.

¹⁴⁴ KLÍNSKÝ, Petr, Otto MÜNCH a Danuše CHROMÁ. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 10. přeprac. vyd. Praha: Eduko nakladatelství, 2019.

- Dnešní finanční svět¹⁴⁵;
- Finanční gramotnost¹⁴⁶;
- Finanční gramotnost v kostce aneb co Vás neměl kdo naučit¹⁴⁷.

Publikací vhodných ke studiu finanční gramotnosti existuje široké množství. Jejich podrobný výčet nalezneme v dokumentu od Národního ústavu pro vzdělávání¹⁴⁸.

6.5 Projekty pro zvyšování finanční gramotnosti

Pro žáky a učitele vzniklo také několik projektů, které si kladou za cíl zvyšovat a podporovat finanční gramotnost jak u žáků a učitelů, tak u rodičů nebo seniorů.

Česká bankovní asociace vytvořila projekt Finanční vzdělávání¹⁴⁹ sloužící k informačním a vzdělávacím účelům. Projekt sestává z několika oblastí. V sekci „Svět financí“ se čtenář v krátkých informačních blocích dozví o různých oblastech finančního světa. Sekce „Jak na to“ nabízí rady, tipy a návody k daným oblastem (například jak začít finančně plánovat) a sekce „Já ve světě financí“ přináší pohled na fáze našeho života ve vztahu k financím. Poslední sekci je slovníček pojmů, ve kterém čtenář nalezne stručné definice pojmů týkajících se finančního světa.

V poslední době je velmi známým a atraktivním projekt České spořitelny nazvaný Abeceda peněz¹⁵⁰. Projekt poskytuje školám bezplatnou výuku finanční gramotnosti ve čtyřech úrovních: předškolní žáci, žáci druhých tříd, žáci čtvrtých tříd a žáci na druhém stupni. Spolu s výukou žáků jsou k dispozici pomůcky pro učitele a pomoc rodičům, jak naučit své děti pracovat s penězi. Na svých webových stránkách nabízejí vzdělávací podklady pro učitele, rodiče, seniory a studenty. Jedná se o příručky ke hrám, metodiky nebo audio verze příběhů.

¹⁴⁵ ROD, Aleš, Barbora SLINTÁKOVÁ a Miroslav SVOBODA. *Dnešní finanční svět* [online]. TERRA-KLUB, 2012. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: https://www.csas.cz/static_internet/cs/Komunikace/Spolecenska_odpovednost/Spolecenska_odpovednost/Prilohy/dfs_cs_brozura.pdf.

¹⁴⁶ ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. Druhé vyd. Praha: Miroslav Škvára, 2016.

¹⁴⁷ KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012.

¹⁴⁸ HESOVÁ, Alena. *Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti* [online]. Národní ústav pro vzdělávání, 2014. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financni_gramotnosti.pdf.

¹⁴⁹ *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních asociací* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz>.

¹⁵⁰ *Abeceda peněz* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/page/abecedapenez>.

Společnost yourchance o.p.s. je realizátorem projektu Finanční gramotnost do škol¹⁵¹. Společnost se mimo jiné zabývá prosazováním změn ve výuce finanční gramotnosti na školách a zaměřuje se na učitele vyučující tento předmět. Společnost má také další projekt „Začni správně“. Tím pomáhá mladým lidem odcházejícím z pěstounských rodin nebo z dětských domovů postavit se na vlastní nohy a začít žít plnohodnotný život. Projekt Finanční gramotnost do škol se snaží podílet na prevenci předlužení, zatraktivnit výuku finanční gramotnosti na školách, poskytovat pomůcky pro interaktivní přístup k výuce ad. Projekt má širokou škálu nabídek. Pro studenty a žáky nabízí knihy, výuková videa, hry a soutěže. Pro učitele kromě projektových dnů připravuje také další vzdělávání pedagogických pracovníků, konkrétně v oblastech finančního vzdělávání nebo rozvoje podnikavosti. Další služby jsou také pro veřejnost a firmy.

Projekt Rozumíme penězům¹⁵² je realizován občanským sdružením AISIS od roku 2006. Cílem je pomáhat ke zvýšení finanční gramotnosti a podílet se na ní jak u dětí, tak u učitelů. Kromě tohoto programu společnost AISIS připravuje mnoho dalších projektů věnujících se například zamezení šikany ve škole, výchově k respektu a toleranci nebo prvkům moderního vzdělávání.

Podobných projektů se vyskytuje velké množství. Výčet těchto projektů nalezneme například na stránkách Ministerstva financí¹⁵³. Mezi další velmi zajímavé projekty bychom zařadili Soutěž finanční gramotnost¹⁵⁴, ve které se z jednotlivých vítězů na školních kolech vytváří tým, který soutěží v kolech vyšších. Projekt Bezpečné banky¹⁵⁵ mimo jiné představuje problematiku financí a bankovníctví v krátkých výukových videích. Krom dalších lze vyzdvihnout ještě Den finanční gramotnosti¹⁵⁶ založený v roce 2011, snažící se o rozšíření finančních obzorů lidí skrze správné plánování a vypořádávání se s nečekanými událostmi. Nabízí kurzy nejen pro žáky škol, ale také pro firmy, rodiče a seniory.

6.6 Didaktické aktivity

V závěru kapitoly se přesouváme k vytyčenému cíli práce, který se skládá z navržení dvou didaktických aktivit, které by bylo možné zařadit do výuky na druhém stupni základních škol.

¹⁵¹ *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.fgdoskol.cz/>.

¹⁵² *Rozumíme penězům*. AISIS [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.aisis.cz/cz/7-rozumime-penezum.html>.

¹⁵³ *Projekty finančního vzdělávání*. Ministerstvo financí České republiky [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/narodni-registr-projektu/projekty-financniho-vzdelavani>.

¹⁵⁴ *Soutěž finanční gramotnost* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://financnigramotnost.cz/>.

¹⁵⁵ *Bezpečné banky* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.bezpecnebanky.cz/>.

¹⁵⁶ *Den finanční gramotnosti* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz>.

O potřebnosti finanční gramotnosti jsme pojednali již na začátku kapitoly a představili jsme publikace, metodiky a učebnice, které nám ve výuce finanční gramotnosti mohou pomoci. Nyní navrheme dvě didaktické aktivity, které byly vymyšleny autorkou práce a nabízejí pohled, jakým je možné do výuky finanční gramotnosti zapojit práci s úsporami.

6.6.1 Didaktická aktivita 1

Cíl aktivity: Žáci navrhnu způsob, jakým by realizovali školní výlet. Na základě společné dohody si žáci vytvoří plán, jak budou výlet financovat. V rámci této aktivity naleznou a zhodnotí výhody dlouhodobého spoření a tvorby úspor.

Oborové propojení: zeměpis, matematika, informatika, třídnické hodiny, občanská výchova

Zařazení aktivity do výuky: Aktivitu je možné zařadit do hodin třídnických, nebo do hodin výchovy k občanství.

Předpoklad aktivity: Aktivita je rozvržena do dvou vyučovacích hodin. V hodině mohou probíhat i jiné aktivity. Určena je především pro žáky šesté nebo sedmé třídy základní školy. Počet žáků pro realizaci aktivity není omezen.

Popis aktivity: Aktivita je zaměřena na spolupráci, vzájemnou toleranci názorů a vlastní fantazii. Nabídne také propojení s dalšími předměty a umožní žákům vyzkoušet si finanční plánování.

Aktivita předpokládá, že žáci si během třídnické hodiny vyberou lokalitu, kterou by chtěli v deváté třídě navštívit jako školní výlet. Výlet by se měl konat jako vzájemné rozloučení a zakončení základní školy. Žákům jsou vymezeny parametry, které by se měly dodržet (výlet dostupný autobusem, v Evropě, v rozumné cenové hladině atd.). Každý žák si navrhne místo, které by rád navštívil a zdůvodní tento výběr. Následně se spojí do skupin podle zemí, které si vybrali a mohou v krátkosti ústně i obrazově prezentovat, co se jim na výletě líbí, co by chtěli navštívit a proč. Pokud nedojde k okamžitému konsensu, může třída hlasovat a tímto způsobem si výlet vybrat.¹⁵⁷ Výsledná volba může vypadat například tak, že se žáci shodnou, že by rádi navštívili na tři dny město Budapešť a na jeden den vyzkoušeli místní lázeňské procedury.

Nyní následuje zapojení učitele, který by měl do další hodiny najít nabídky zájezdů¹⁵⁸ a jejich cenové rozmezí. V další hodině žákům tuto cenovou kalkulaci představí a položí otázku, jak

¹⁵⁷ V této fázi nemusí dojít k definitivnímu rozhodnutí – například pokud jsou varianty podobné nebo v blízkosti, můžeme volbu odložit a opakovat ji později. V průběhu let mohou žáci svá rozhodnutí měnit, musí ale reagovat na změny ceny zájezdu.

¹⁵⁸ Předpokládáme využití cestovní kanceláře, ale je také možné plánovat zájezd bez agentury.

třída bude zájezd financovat. Učitel nepředstavuje žákům různé možnosti, jak si výlet zaplatit, jen zdůrazní, že se jedná o společný třídní výlet. Žáci by v této chvíli mohli navrhnout několik variant, jak výlet financovat – zaplacení jednorázové ceny zájezdu v deváté třídě, složení zisku z různých činností na škole nebo rozložení ceny do měsíčních / čtvrtletních / pololetních / ročních plateb. Možná je i kombinace variant. Učitel může třídě sdělit různé výhody a nevýhody těchto typů financování a nabídnout jim vytvoření sbírky, do které by žáci postupně přispívali menší částky.

Žáci zkusí ve dvojicích spočítat, kolik by se muselo přispívat v různá období (v případě měsíčních/pololetních plateb atp.) a vyberou, opět na základě hlasování, která varianta je pro ně nejpříjemnější. Nevylučuje se, že si žáci zvolí různé způsoby plateb (část platí měsíčně, část pololetně atd.), každopádně tento systém znamená mnohem složitější plánování.

Aktivita směřuje k tomu, aby žáci dle vlastního uvážení nahlédli výhodám průběžného spoření peněz a pochopili důvody, proč je dobré peníze spořit. Aktivitu můžeme dále prohlubovat – vytvořit pokladníka, kontrolní komisi, plánovače výletu a další.

Rizika aktivity: V této aktivitě je viditelných několik rizik, kterým je dobré předejít. První z nich je, že by o záměru učitele měli vědět rodiče a rozumět důvodům volby této aktivity. Metodiky pro výuku finanční gramotnosti učitelům doporučují spolupracovat s rodiči a informovat je o záměrech a principech dílčích aktivit. Komunikací se nám podaří vytvořit prostředí bezpečné pro všechny tři strany. Téma finanční gramotnosti se ve velké míře dotýká tématu rodinného rozpočtu, proto by rodiče měli být s našimi záměry seznámeni. Oni sami by pak mohli svým dětem poradit či jim dané téma dále vysvětlit. V našem případě by mohli s dětmi probrat téma úspor a zkusit s nimi nastavit způsob spoření v daných obdobích. I pro některé rodiny může být způsob postupného spoření na výlet výhodnější. Může ulehčit rozhodování o tom, zda si rodina může dovolit výlet dítěti financovat.¹⁵⁹

Druhou rizikovou částí aktivity je společné vybírání peněz, které musí někdo spravovat. Za vhodný způsob považujeme pokladnu uloženou v ředitelně či u třídního učitele, nebo založení účtu ve školní online pokladně. Nedoporučujeme, aby peníze u sebe držel žák, protože to může následně vyvolávat spory. Třetím rizikovým faktorem je případ, ve kterém někteří žáci přejdou v průběhu studia na jinou školu. Zde se klaníme k domluvě mezi účastníky, aby žákovi byl podíl úspor vrácen.

¹⁵⁹ HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*, s. 12.

Závěr aktivity: Výsledky aktivity budeme pozorovat až po několika letech. V průběhu času bychom se ale měli k naší probíhající aktivitě vracet, sledovat plán a sdělovat si výsledky – například uspoření 25%, 50% a 75% cílové částky. Tato aktivita by mohla pomoci v budování třídního kolektivu, pocitu sounáležitosti. Vidina společného výletu, který si vymyslela třída, může kolektiv stmelit.

Alterace aktivity: Výlet může být koncipován na konci daného školního roku, žáci by tedy spořili kratší dobu.

6.6.2 Didaktická aktivita 2

Cíl aktivity: Žáci ve skupině prozkoumají nabídky různých finančních produktů jedné komerční bankovní společnosti. Sestaví přehlednou tabulku (viz níže), ve které porovnají jednotlivé finanční produkty. K tomuto porovnání použijí své znalosti získané v předchozím výkladu. V závěru své práce zhodnotí výhody daných finančních produktů a navrhnou způsob uložení svých peněz v dané bance. Cílem práce celé třídy je vytvoření komplexní představy o finančních produktech a o nabídkách na současném finančním trhu.

Oborové propojení: informační a komunikační technologie, občanská výchova, matematika

Zařazení aktivity do výuky: Aktivitu je vhodné zařadit do výuky finanční gramotnosti. Jelikož v této aktivitě dochází k práci se zdroji, k porovnávání jednotlivých informací a také k tvorbě kritického myšlení, jako nejvhodnější se nám zdají hodiny občanské výchovy. Aktivitu doporučujeme pro nejvyšší ročníky základních škol (osmé a deváté třídy), ale s malými obměnami je možné ji aplikovat i v šestých a sedmých ročnících.

Předpoklad aktivity: Aktivita je určena pro výuku celého kolektivu třídy (do 32 žáků ve třídě). Je rozvržena do dvou vyučovacích hodin (2x45 minut), přičemž je vhodné, aby hodiny na sebe nenavazovaly v jeden den. V první hodině je zadán úkol a probíhá skupinová práce. Druhá hodina je věnována stručným prezentacím výsledků práce skupin a v závěru hodiny dochází k rekapitulaci, zhodnocení a závěru. Skupiny mají možnost úkol dokončit i dodatečně, pokud nestihnou celou práci během vyučování.

Popis aktivity: Aktivita je zaměřena na práci ve skupině, schopnost samostatného vyhledávání informací a práci se zdroji.

Tato aktivita se přesouvá k tématu nabízených finančních produktů od komerčních bank. Žáci se v předchozí hodině dozvěděli, jakými způsoby je možné nakládat s přebytečnými financemi a jaké jsou jejich výhody a nevýhody. Jelikož je důležité při výuce finanční gramotnosti pracovat s informacemi, které jsou aktuální, tak právě tato aktivita nabízí žákům možnost

nahlédnout do současné nabídky finančních produktů. Žáci jsou rozděleni do skupin, ve kterých bude probíhat zadaná práce. V první hodině si vylosují jednu z komerčních bank (Obrázek 2), připraví si zařízení, na kterých budou vyhledávat informace a najdou si webové stránky dané banky. Každá skupina bude mít banku jinou. Ve výčtu je uvedeno třináct institucí, množství utvořených skupin je ale v kompetenci učitele dle jeho potřeb a počtu žáků ve třídě. Výběr bank ponecháme také na učiteli. V tabulce (Obrázek 2), kterou žáci dostanou, je uveden výčet finančních produktů, ke kterým by měli žáci dohledat informace. Je samozřejmě možné, že daná banka nebude tento finanční produkt nabízet, což se bude řešit prostým vyškrtnutím produktu z nabídky.

Žáci pracují s internetovými stránkami, konkrétně s ceníky a popisy jednotlivých produktů. Vytváří si portfolio produktů, které jimi vylosovaná banka nabízí. Ke každému produktu zjišťují podrobnosti, výjimky, podmínky a další důležité informace, které by potenciální zájemce o bankovní produkt měl znát. Výsledky své práce mohou zaznamenávat elektronicky nebo ručně. Předpokládaný výsledek je ukázán na obrázku (Obrázek 3 a 4). Pro ukázkou výsledků práce jsme vybrali Českou spořitelnu, a.s. a dva konkrétní produkty: Dětská vkladní knížka¹⁶⁰ a Spořicí účet¹⁶¹.

Druhá hodina sestává z krátkých vystoupení, ve kterých skupina představí svoji práci. Vyzdvihne produkty, které jsou výhodné a naopak představí produkty, které se z různých důvodů nemusí finančně vyplatit. V této fázi hodiny by mělo dojít především k porovnávání produktů. Učitel může žáky vyzvat, aby našli nejméně nebo nejvíce výhodný spořicí produkt. Ve společné diskuzi by mělo nastat shrnutí, které vytvoří přímo žáci. Ze svých prací vyvodí klady a zápory, zjistí, že nabídka ostatních je méně či více výhodná, nebo také, že většina bank má své produkty velmi podobně nastavené. Všechny tyto závěry jsou cennými postřehy, ze kterých si žák díky praktickému procvičení odnese nové zkušenosti.

Rizika aktivity: Aktivita s sebou nese několik rizikových faktorů. Celá skupinová práce je koncipována jako práce s internetem, pro kterou je nezbytné zajistit jak přístup k internetu, tak

¹⁶⁰ *Dětská vkladní knížka*. Česká spořitelna [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/sporeni/detska-vkladni-knizka>. Srov. *Ceník pro Dětskou vkladní knížku založenou po 1. 11. 2013*. Česká spořitelna [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/cenik_detska_vkladni_knizka_r.pdf.

¹⁶¹ *Ceník pro Spořicí účet České spořitelny*. Česká spořitelna [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/cenik_sporeni_cs_r.pdf?navid=cs/lide/nav00001_osobni_finance_grp_10663_prod_4151_prchr. Srov. *Spořicí České spořitelny*. Česká spořitelna [online]. [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/sporeni/sporeni-cs>.

vhodná zařízení. Žáci mohou používat vlastní telefony, zároveň si ale musíme být jisti, že mají zařízení, na kterých jsou schopni informace hledat, a že budou mít přístup k internetu. Je dobré jim zajistit do skupiny notebook, počítač nebo tablet, aby své výsledky práce mohli rovnou zapisovat. Problémy mohou nastat také v samotné práci skupiny. Učitel by měl mít promyšlený způsob rozdělování žáků do skupin.

V samostatné skupinové práci je třeba ošetřit způsob hledání informací a nakládání s nimi. Učitel by měl žákům pomoci s prvotním vyhledáváním, doporučit jim stránky (a především primární zdroje) k čerpání informací a kontrolovat způsob porozumění informacím. Vhodné by bylo ještě před touto aktivitou v předešlých hodinách pracovat na způsobu vyhledávání informací a například udělat ukázkový příklad, na kterém by si žáci tyto znalosti a kompetence vyzkoušeli.

Alena Hesová¹⁶² doporučuje ve své metodické publikaci, aby v hodinách nebyl upřednostňován jeden určitý finanční produkt nebo aby nedocházelo k propagaci určité finanční instituce. To je v práci ošetřeno tím, že závěr dvouhodinové aktivity je věnován porovnání jednotlivých bankovních institucí a jejich produktů a vyvozování obecných závěrů. V závěru hodiny je potřeba žáky upozornit, že získané údaje nejsou trvalé, ale že velmi často dochází k úpravě obchodních podmínek a ke změnám v cenících.

Závěr aktivity: Aktivitu je možné shrnout po prvních dvou hodinách, případně doplnit dalšími aktivitami a shrnout ji později. Výsledkem práce by mělo být prohloubení žákova povědomí o nabízených finančních produktech. Aktivita by mu měla napomoci v lepším utřídění znalostí a někomu by mohla nabídnout způsob, jak zhodnotit své peníze (například prostřednictvím dětských účtů nebo stavebních spoření).

Alterace aktivity: Aktivitu je možné rozšířit i do dalších vyučovacích hodin. Díky jejímu rozsahu může učitel využít vzniklé přehledy k zadání ukázkových příkladů, které by simulovaly reálné finanční rozhodování. Došlo by k propojení schopnosti vyhledávání informací, finančního myšlení a matematických výpočtů.

¹⁶² HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*, s. 11.

VYBRANÁ KOMERČNÍ BANKA	FINANČNÍ PRODUKTY			
	Běžný účet	Studentský účet	Dětské konto	Spořicí účet
Česká spořitelna, a.s.				
Komerční banka, a.s.				
Fio banka a.s.				
Air Bank, a.s.				
Moneta Money Bank				
Raiffeisenbank a.s.				
Československá obch.banka, a.s.				
Poštovní spořitelna				
Equa bank a.s.				
UniCredit Bank				
mBank				
Sberbank CZ, a.s.				
Banka Creditas				
VYBRANÁ KOMERČNÍ BANKA	FINANČNÍ PRODUKTY			
	Termínova ný vklad	Stavební spoření	Doplňkové penzijní spoření	Vkladní knížka
Česká spořitelna, a.s.				
Komerční banka, a.s.				
Fio banka a.s.				
Air Bank, a.s.				
Moneta Money Bank				
Raiffeisenbank a.s.				
Československá obch.banka, a.s.				
Poštovní spořitelna				
Equa bank a.s.				
UniCredit Bank				
mBank				
Sberbank CZ, a.s.				
Banka Creditas				

Obrázek 2: Tabulka pro didaktickou aktivitu

Zdroj: vlastní tvorba

Česká spořitelna, a.s.			
Dětská vkladní knížka			
Počáteční vklad		žádný	
Úroková sazba	Do 250 000 Kč	1 % p.a.	
	Nad 250 000 Kč	0,01 % p.a.	
	Jakýkoli zůstatek po dosažení 18 let	0,5 % p.a.	
	Jakýkoli zůstatek po dosažení 26 let	0,01 % p.a.	
Účet	Založení účtu	zdarma	
	Vedení účtu	zdarma	
	Ukončení účtu	zdarma	
Další poplatky	Příchozí bezhotovostní platba		zdarma
	Vklad hotovosti - bankomat	1. vklad v měsíci	zdarma
		2. a další vklad v měsíci	zdarma
	Vklad hotovosti další osobou		zdarma
	Vklad hotovosti - přepážka	1. vklad v měsíci	zdarma
		2. a další vklad v měsíci	zdarma*
	Vklad hotovosti další osobou		zdarma**
	Výběr hotovosti	1. výběr v měsíci	zdarma
2. a další výběr v měsíci		zdarma**	
Podmínky	Bonus při dosažení 12 let věku	500 Kč***	
	Bonus při dosažení 18 let věku	1000 Kč***	
	Produkt určen pro děti od narození do 18 let věku.		
Zdanění	FO - občan ČR	15%	
*	Změna od 25.1.2021 - 30 Kč		
**	Změna od 25.1.2021 - 100 Kč		
***	Podmínkou je vedení účtu minimálně 5 let a existence osobního dětského účtu, na který bude bonus vyplacen		

Obrázek 3: Ukázka výstupu ze skupinové práce

Zdroj: vlastní tvorba

Česká spořitelna, a.s.			
Spořicí účet			
Počáteční vklad		není určen	
Úroková sazba	Do 200 000 Kč	0,2 % p.a.	
	Nad 200 000 Kč	0,01 % p.a.	
Účet	Založení účtu	zdarma	
	Vedení účtu	zdarma	
	Ukončení účtu	zdarma	
Další poplatky	Výpis z účtu		zdarma
	Vklad hotovosti na pobočce		zdarma
	Výběr hotovosti na pobočce		zdarma
	Tuzemská příchozí úhrada		zdarma
	Tuzemská odechozí úhrada		zdarma
Podmínky	Množství spořicíků účtu na jednu osobu	1	
Zdanění	FO - občan ČR	15%	

Obrázek 4: Ukázka výstupu ze skupinové práce

Zdroj: vlastní tvorba

ZÁVĚR

Diplomová práce s názvem *Spoření očima dětí základních škol* nahlížela na téma úspor a spoření peněz. V předkládané práci jsme pojednali o třech pohledech a pojetích úspor. V první části práce jsme se věnovali ekonomickému pohledu na úspory a s ním byly představeny také pojmy spotřeba a investice. Tyto pojmy spolu velmi úzce souvisí. Úspory tvoří ty části disponibilních důchodů, které nejsou využity na spotřebu. Spoření je způsob pravidelného ukládání prostředků a investice představují vklady do aktiv.

Jako vhodný způsob úschovy finančních prostředků jsme představili bankovní produkty. Zaměřili jsme se na depozitní produkty, kam jedinec vkládá své prostředky a banka se v tomto vztahu stává věřitelem. Téma jsme představili na čtyřech nejznámějších a také nejčastěji využívaných produktech, které bychom také doporučili pro ukládání volných prostředků. Zároveň se jedná o produkty, které bychom ve výuce představili žákům. Vybrány byly spořicí a běžný účet, termínovaný vklad a stavební spoření. Každý z produktů má své kladné a záporné stránky. Jejich odlišnost lze ukázat na rizikovosti, výnosnosti a likviditě produktů. Běžný účet je základním produktem, na němž dochází k častým přesunům peněz a zůstatky jsou úročeny minimálně. Oproti tomu spořicí a termínovaný účet umožňují vyšší úročení, jelikož prostředky nepodléhají tak častému výběru. Termínovaný účet má prostředky na účtu blokováné po dobu určenou smlouvou. Stavební spoření kromě úročení prostředků nabízí zisk státní podpory. Ten je podmíněn určitou výší ročního vkladu a současně blokací prostředků na dobu šesti let. Investice se od bankovních produktů odlišují především vyšší rizikovostí spojenou s potenciálně vyšším výnosem.

Druhý pohled na úspory byl očima dětí základních škol. Jelikož autorka práce učí na druhém stupni základní školy, zaměřili jsme se na tuto věkovou skupinu. Realizovali jsme výzkum, pro který jsme stanovili také výzkumný problém. Z rozhovorů vyplynulo několik závěrů, které nás příjemně překvapily. Žáci prokázali znalost pojmu úspor a uměli tento pojem vysvětlit. Na úspory nahlíželi zejména jako na finanční rezervy do budoucnosti a také jako na prostředky ke koupi dražšího produktu, po kterém dlouho touží. Téměř všichni respondenti úspory vytváří a rozumí jejich důležitosti především v dospělém životě. Respondenti ale nebyli příliš obeznámeni s finančními produkty, které nabízí komerční banky, a které mohou být vhodným způsobem k uložení nasporených financí. Právě z tohoto důvodu jsme zaměřili naši didaktickou aktivitu právě na orientaci v aktuálně nabízených bankovních produktech.

Výzkum probíhal na pražské základní škole a přihlásilo se k němu 19 žáků ze tří ročníků druhého stupně. Pro výzkum jsme kromě výzkumného problému stanovili sedm otázek. Ty jsme kladli v rámci polostrukturovaného rozhovoru. Z povahy rozhovoru jsme měli možnost pokládat ještě další doplňující otázky, které vycházely z individuálního přístupu ke každému žákovi. Respondenti byli žáky tříd, ve kterých výzkumnice vyučuje. Díky tomu probíhaly rozhovory v příjemném duchu, žáci nebyli nervózní a mezi výzkumníci a respondenty panoval pocit vzájemné důvěry. Dle našeho mínění tento aspekt velmi napomohl průběhu celého výzkumu.

V absolventských pracích nebo v mezinárodních výzkumech jsme nenašli výzkumy podobného typu. Právě proto jsme rádi, že byl výzkum uskutečněn. Závěry jsou přínosné jak pro autorku práce, tak pro čtenáře. Na jejich základě je možné si lépe představit způsoby, jak žákům druhého stupně představit ekonomické téma úspor a spoření.

Úspory z hlediska finanční gramotnosti a didaktických aktivit byl třetím pohledem, který jsme v práci představili. V závěrečné části práce jsme nastínili základní dokumenty, metodiky, učebnice a projekty, které učitelům pomáhají ve výuce finanční gramotnosti. Třetí část práce je zaměřena na to, jakým způsobem mohou učitelé žákům představit téma úspor a jak s tímto tématem v hodině pracovat. Navrhli jsme dvě didaktické aktivity, které se zaměřily jak na téma úspor, tak na bankovní produkty. První didaktická aktivita je situována jako stmelující – žáci si prostřednictvím pravidelně tvořených úspor šetří na společný třídní výlet. Druhá aktivita se věnuje nabízeným bankovním produktům. Jedná se o práci skupinovou, jejíž přidanou hodnotou je také schopnost vyhledávat informace a pracovat s nimi. Výsledkem práce je vytvoření názorného přehledu jednotlivých bankovních produktů u různých komerčních bank.

V závěru práce bychom rádi vyzdvihli existenci mnoha metodických příruček a projektů, které existují pro potřeby učitelů. Finanční gramotnost se čím dál více začíná stávat součástí mnoha vyučovacích hodin. My jako učitelé můžeme žákům pomoci v orientaci v dnešním finančním světě.

Do finančního světa děti zasvěcují také jejich rodiče. S těmi může škola spolupracovat a umožnit dítěti propojení teoretických poznatků s reálnými situacemi. Pomocí tohoto vzájemného působení můžeme dětem připravit prostředí, ve kterém se naučí spravovat své vlastní finance, budou se zamýšlet nad svými potřebami a začnou vnímat tvorbu úspor jako důležitou součást života.

SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

Tištěné odborné publikace

1. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-859-3179-6.
2. HAMPL, PhDr. Stanislav a ppm factum research s.r.o. *Finanční gramotnost 2020: Zprávy z výzkumu pro Ministerstvo financí ČR*. Ministerstvo financí České republiky, 2020.
3. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. akt. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-807-3674-854.
4. HOLMAN, Robert. *Ekonomie*. 6. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2016. ISBN 978-807-4002-786.
5. JUREČKA, Václav. *Mikroekonomie*. 3., akt. a roz. vydání. Praha: Grada Publishing, 2018. ISBN 978-802-7101-467.
6. KOVÁŘOVÁ, Markéta. *Rodina a její vliv na formování finanční gramotnosti žáků druhého stupně základní školy*. Brno, 2011. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce Mgr. et Mgr. Jan Mareš, Ph. D.
7. KRÁL, Miloš. *Bankovnictví I*. 6. upr. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2008. ISBN 978-807-3187-767.
8. KUTHAN, Robert, Naděžda PELCOVÁ a Zbyněk ZICHA, ed. *Kapitoly z didaktiky filosofie, etiky a společenských věd*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2018. ISBN 9788072909834.
9. MAHDALOVÁ, Veronika. *Děti a peníze*. Brno, 2006. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Vedoucí práce PhDr. Jiří Němec, PhD.
10. NOVESKÝ I., et al. *Slabikář finanční gramotnosti*. COFET, 2009. ISBN 80-254-4207-4.
11. POLOUČEK, Stanislav. *Bankovnictví*. V Praze: C.H.Beck, 2006. ISBN 80-717-9462-7.
12. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7. akt. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
13. PŮLPÁNOVÁ, Stanislava. *Komerční bankovnictví v České republice*. Praha: Oeconomica, 2007. ISBN 978-802-4511-801.
14. REVENDA, Zbyněk. *Peněžní ekonomie a bankovnictví*. 4. vyd. Praha: Management Press, 2005. ISBN 80-726-1132-1.

15. SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*. 18. vyd. Praha: NS Svoboda, 2007. ISBN 978-80-205-0590-3.
16. SOJKA, Milan a Bronislav KONEČNÝ. *Malá encyklopedie moderní ekonomie*. 3. dopl. vyd. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-859-8378-8.
17. ŠIMÍKOVÁ, Ivana. *Finance a bankovníctví*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2004. ISBN 80-708-3898-1.
18. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-807-3673-130.
19. VLČEK, Josef. *Ekonomie pro neekonomy*. Praha: Codex Bohemia, 1998. ISBN 80-859-6366-3.
20. VLČEK, Josef. *Ekonomie a ekonomika*. 4. zcela přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2009. ISBN 978-807-3574-789.
21. ŽEHROVÁ, Jana. *Finance*. 6. vyd. Praha: Česká zemědělská univerzita, Provozně ekonomická fakulta, 2014. ISBN 978-802-1324-404.

Tištěné didaktické a metodické publikace

1. BRABEC, Jiří. *Finanční gramotnost srozumitelně a bez překážek*. 4. vyd. Plzeň: ABC finančního vzdělávání, 2016. ISBN 978-80-905057-1-1.
2. DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a Luboš SMRČKA. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. V Praze: C.H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-008-9.
3. HESOVÁ, Alena. *Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2013. ISBN 978-807-4810-022.
4. HESOVÁ, Alena a Eva ZELENDOVÁ. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, divize VÚP, 2011. ISBN 978-808-6856-742.
5. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-087-1.
6. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro první stupeň základní školy. Pracovní sešit*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-088-8.
7. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-089-5.
8. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy. Pracovní sešit II. Hospodaření domácnosti*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-091-8.

9. JAKEŠ, Petr. *Finanční gramotnost pro druhý stupeň základní školy. Pracovní sešit III. Finanční produkty*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 978-80-7373-092-5.
10. KAŠOVÁ, Jitka a Lukáš ISTENČIN. *Výchova k finanční gramotnosti: pro 2. stupeň ZŠ a odpovídající ročníky víceletých gymnázií*. Plzeň: Fraus, 2012. ISBN 978-807-2381-074.
11. KLÍNSKÝ, Petr. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2008. ISBN 978-808-7063-132.
12. KLÍNSKÝ, Petr a Danuše CHROMÁ. *Finanční gramotnost: úlohy a metodika*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2009. ISBN 978-808-7063-262.
13. KLÍNSKÝ, Petr, Otto MÜNCH a Danuše CHROMÁ. *Ekonomika: ekonomická a finanční gramotnost pro střední školy*. 10. přeprac. vyd. Praha: Eduko nakl., 2019. ISBN 978-80-88057-62-8.
14. KOCIÁNOVÁ, Helena. *Finanční gramotnost v kostce, aneb, Co Vás neměl kdo naučit*. Olomouc: ANAG, 2012. ISBN 978-80-7263-767-6.
15. NAVRÁTILOVÁ, Petra, Michal JIŘÍČEK a Jaroslav ZLÁMAL. *Finanční gramotnost: učebnice žáka*. 3. akt. vyd. Prostějov: Computer Media, 2016. ISBN 978-807-4022-562.
16. SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Manuál pro učitele*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-40-1.
17. SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Pracovní sešit 1*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-41-8.
18. SKOŘEPA, Michal a Eva SKOŘEPOVÁ. *Finanční a ekonomická gramotnost pro základní školy a víceletá gymnázia: výchova k občanství: stát a hospodářství. Pracovní sešit 2*. Praha: Scientia, 2008. ISBN 978-80-86960-42-5.
19. ŠKVÁRA, Miroslav. *Finanční gramotnost*. 2. vyd. Praha: Miroslav Škvára, 2016. ISBN 978-80-904823-3-3.

Elektronické dokumenty

1. HAVLÍČEK, David a Michal STUPAVSKÝ. *Investor 21. století: jak ovládnout vlastní emoce a uvažovat o zajištění na stáří* [online]. Praha: Plot, 2013 [cit. 2020-10-25]. ISBN 978-80-7428-191-4.
Dostupné z: <https://www.plotknihy.cz/public/uploads/files/pdf/2017/12/06/investor-21-stoleti-ukazka-pdf.pdf>.

2. HESOVÁ, Alena. *Katalog materiálů pro rozvoj finanční gramotnosti [online]*. Národní ústav pro vzdělávání, 2014. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: https://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/19139/katalog_materialu_pro_rozvoj_financni_gramotnosti.pdf.
3. MÁLEK, Petr, Gabriela OŠKRDALOVÁ a Petr VALOUCH. *Osobní finance [online]*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. [cit. 2020-08-26] Dostupné z: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/natl-ebooks/reader.action?docID=4887146>.
4. *Národní strategie finančního vzdělávání [online]*. Ministerstvo financí ČR, 2010. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/narodni-strategie-financniho-vzdelavani-2010>.
5. *Národní strategie finančního vzdělávání 2.0: změnou chování k převzetí odpovědnosti za svou finanční prosperitu [online]*. Ministerstvo financí ČR, 2019. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/aktuality/2020/vlada-schvalila-narodni-strategii-financ-3192>.
6. PALEČKOVÁ, RNDr. Jana, Mgr. Lucie ŘEZÁČOVÁ a Vladislav TOMÁŠEK. *Mezinárodní šetření PISA 2012: Finanční gramotnost patnáctiletých žáků [online]*. Praha, 2014 [cit. 2020-08-30]. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Narodni-zpravy/Ceska-skolni-inspekce-zverejnuje-zpravu-z-setreni>. Česká školní inspekce.
7. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]*. Národní ústav pro vzdělávání, 2017. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: http://www.msmt.cz/file/43792_1_1/.
8. ROD, Aleš, Barbora SLINTÁKOVÁ a Miroslav SVOBODA. *Dnešní finanční svět [online]*. TERRA-KLUB, 2012. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: https://www.csas.cz/static_internet/cs/Komunikace/Spolecenska_odpovednost/Spolecenska_odpovednost/Prilohy/dfs_cs_brozura.pdf.
9. *Strategie finančního vzdělávání: ve znění koncepčního materiálu vytvořeného MF [online]*. Ministerstvo financí, 2007. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/knihovna-koncepci/financni-vzdelavani/strategie_fin-vzdelavani_cr_200710.pdf.
10. *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách: Společný dokument Ministerstva financí ČR, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Ministerstva průmyslu a obchodu ČR vypracovaný na základě usnesení vlády č. 1594 ze dne 7. prosince 2005 [online]*. 2007. [cit. 2020-08-07]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/system-budovani-financni-gramotnosti-na-zakladnich-a-strednich-skolach-1>.

Internetové zdroje

1. *Abeceda peněz* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/page/abecedapenez>.
2. *Bezpečné banky* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.bezpecnebanky.cz/>.
3. *Ceník pro Dětskou vkladní knížku založenou po 1. 11. 2013* [online]. Česká spořitelna [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/cenik_detska_vkladni_knizka_r.pdf
4. *Ceník pro Spoření České spořitelny* [online]. Česká spořitelna [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: https://www.csas.cz/banka/content/inet/internet/cs/cenik_sporeni_cs_r.pdf?navid=cs/lide/nav00001_osobni_finance_grp_10663_prod_4151_prchr.
5. *Den finanční gramotnosti* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.denfinancnigramotnosti.cz>.
6. *Dětská vkladní knížka* [online]. Česká spořitelna [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/sporeni/detska-vkladni-knizka>.
7. *Finanční gramotnost* [online]. Metodický portál RVP: inspirace a zkušenosti učitelů [cit. 2020-08-06]. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=6461>.
8. *Finanční gramotnost do škol* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.fgdoskol.cz/>.
9. *Finanční vzdělávání: Společný projekt finančních asociací* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://www.financnivzdelavani.cz>.
10. *Google Meet* [online]. [cit. 2020-11-04]. Dostupné z: <https://meet.google.com/>
11. *Projekty finančního vzdělávání* [online]. Ministerstvo financí České republiky, [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/narodni-registr-projektu/projekty-financniho-vzdelavani>.
12. *Přehled a porovnání vkladní knížka* [online]. *Banky.cz* [cit. 2020-11-08]. Dostupné z: <https://www.banky.cz/prehled-a-porovnani/vkladni-knizka/?ref=copy>
13. *Rozumíme penězům* [online]. AISIS [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://www.aisis.cz/cz/7-rozumime-penezum.html>.
14. *Soutěž finanční gramotnost* [online]. [cit. 2020-10-08]. Dostupné z: <http://financnigramotnost.cz/>.
15. *Spoření České spořitelny* [online]. Česká spořitelna [cit. 2020-10-19]. Dostupné z: <https://www.csas.cz/cs/osobni-finance/sporeni/sporeni-cs>.

16. *Výsledky měření finanční gramotnosti 2015: Jak se chováme na finančním trhu?* [online]. Ministerstvo financí České republiky, 21. 7. 2016 [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2015/mereni-urovne-financni-gramotnosti-2754>.
17. *Výsledky měření finanční gramotnosti 2020: celkové výsledky.* [online]. Ministerstvo financí České republiky 25. 6. 2020 [cit. 2020-09-06]. Dostupné z: <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/pro-odborniky/mereni-urovne-financni-gramotnosti/2020/vysledky-mereni-financni-gramotnosti-20-3286>.

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Magický trojúhelník	23
Obrázek 2: Tabulka pro didaktickou aktivitu.....	67
Obrázek 3: Ukázka výstupu ze skupinové práce.....	68
Obrázek 4: Ukázka výstupu ze skupinové práce.....	68